

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier
Självständigt arbete 1 för grundlärare Fk-3 och 4-6, 15 hp
VT17

Vilka hörs mest?

- En kvalitativ studie om talutrymmet i årskurs 1 utifrån ett genusperspektiv

Sofie Ahlén
Sofia Stenmark

Handledare: Matts Dahlkwist

Examinator: Lennart Rolandsson

Sammanfattning

Syftet med denna studie är få inblick i hur det gemensamma talutrymmet i några klassrum fördelas utifrån ett genusperspektiv, både gällande hur lärare tilldelar ordet samt hur elever själva tar ordet. Vi är även intresserade av att jämföra resultaten från observationerna med lärarnas egna upplevelser och reflektioner kring hur det gemensamma talutrymmet fördelas.

Då vi velat undersöka lärares uppfattningar och hur talutrymmet fördelas i klassrummet har vi i denna studie kombinerat observationer med efterföljande intervjuer. Studien är genomförd i fyra klasser på tre olika skolor i årskurs 1 i en mellanstor stad i Sverige.

Resultaten från vår studie stämmer till viss del överens med tidigare forskning på området. Resultaten visar att pojkar dominerar det tagna ordet samt det gemensamma talutrymmet, medan lärarnas fördelning av det tilldelade ordet är förhållandevis jämnt fördelat mellan könen. Vi finner det anmärkningsvärt att pojkar än idag har en dominerande roll i klassrummet, samt att vissa lärare till synes är omedvetna om hur stor plats pojkar tar av det gemensamma talutrymmet.

Vi finner att studiens resultat kan grundas i en viss omedvetenhet hos lärarna gällande det gemensamma talutrymmet samt att samhällets könsstrukturer och normer återfinns i klassrummet.

Nyckelord: Talutrymme, genus, jämställdhet.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning	6
Didaktisk relevans	8
Bakgrund	10
Litteraturöversikt.....	14
Det sociala könet i samhället och i skolan.....	14
Det sociala könet i klassrummet.....	14
Teoretiska utgångspunkter.....	17
Begrepp.....	17
Jämställdhet.....	18
Två traditioner i synen på lärande.....	19
Behaviorismen.....	19
Det sociokulturella perspektivet.....	19
Ett genusperspektiv.....	20
Syfte och frågeställning	22
Metod.....	23
Val av metod.....	23
Validitet och reliabilitet	24
Genomförande.....	24
Urval.....	25
Informanter	26
Skola 1	26
Skola 2	26
Skola 3	26
Arbetsfördelning.....	26
Analys av resultat.....	27
Etiska överväganden	28
Reflektion av metod.....	29

Resultat	31
Sammanfattning av observationer.....	31
Tabellförklaring.....	31
Skola 1	31
Skola 2	33
Skola 3	36
Sammanställning av samtliga tabeller.....	38
Sammanfattning av intervjuer.....	39
Lärare 1	39
Lärare 2.....	39
Lärare 3.....	40
Lärare 4.....	41
Analys.....	43
Hur ser fördelningen ut i det gemensamma talutrymmet i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?	43
Hur ser fördelningen av det tilldelade ordet ut i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?	44
Hur ser fördelningen av det tagna ordet ut i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?	44
Hur upplever läraren att det gemensamma talutrymmet är fördelat mellan flickor och pojkar?	45
Diskussion.....	47
Konklusion.....	50
Vidare forskning	50
Referenslista	52
Tryckta källor	52
Elektroniska källor.....	53
Bilagor.....	55
Bilaga 1. Informationsbrev.....	55

Figurförteckning

Figur 1. Tabell 1. Talutrymmets fördelning.....	32
Figur 2. Tabell 2. Talutrymmets fördelning.....	33
Figur 3. Tabell 3. Talutrymmets fördelning.....	33
Figur 4. Tabell 4. Talutrymmets fördelning.....	34
Figur 5. Tabell 5. Talutrymmets fördelning.....	35
Figur 6. Tabell 6. Talutrymmets fördelning.....	35
Figur 7. Tabell 7. Talutrymmets fördelning.....	36
Figur 8. Tabell 8. Talutrymmets fördelning.....	37
Figur 9. Diagram 1. Sammanställning av samtliga elevgrupper.....	38
Figur 10. Diagram 2. Sammanställning av resultaten av tilldelning av ordet.....	38
Figur 11. Diagram 3. Sammanställning av resultaten av tagande av ordet.....	38
Figur 12. Diagram 4. Sammanställning av samtliga resultat av det gemensamma talutrymmet	38

Inledning

Vi hör ofta i vardagliga sammanhang att “pojkar är ju bara pojkar”, de är aktiva och dominerande, medan flickor ska vara söta och hjälpsamma och på så sätt ofta kan hamna i bakgrunden¹. En av de första frågorna som ställs till nyblivna föräldrar är om det nyfödda barnet är en flicka eller en pojke². Redan som spädbarn tillskrivs barnet på så sätt samhällets föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt. Dessa sociala strukturer lever sedan vidare in i förskolan för att sedan appliceras i skolans värld. Studier av bland annat Einarsson, J och Hultman, samt av Einarsson, C visar att samhällets könsstrukturer även syns i klassrummen där pojkar har en dominerande roll. I skolan ser man också att flickor och pojkar i hög utsträckning tyr sig till det egna könet, exempelvis vid raster eller vid val av arbetskamrat, vilket i sig leder till att flickor och pojkar blir ännu mer separerade ifrån varandra³. I Lgr11 framgår det tydligt att lärare har i uppdrag att motverka könstillskrivning.

”Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.”⁴

Den nuvarande läroplanen har varit aktuell i sex år men det finns nya studier som visar att det fortfarande finns skillnader i lärares bemötande och förväntningar på flickor och pojkar, detta syns exempelvis i talutrymmet i skolan⁵. Vi finner detta område intressant och viktigt då vi anser att detta borde vara en självklarhet när vi lever på 2000-talet, samtidigt som vi ser strukturer i samhället där de sociala könsskillnaderna gör sig påminda. Vi som lärare har i dagens skola en betydande roll för att motverka dessa normer och värderingar som finns tillskrivna hos flickor och pojkar redan från födelsen. Vi har valt att rikta vår studie mot årskurs 1 då man lägger en grund för hela elevens skolgång. Studien utgår ifrån de juridiska könen, man och kvinna. I tidigare arbetslivserfarenheter

¹ Svaleryd 2003, 15

² Svaleryd 2003, 23

³ Svaleryd 2003, 16

⁴ Skolverket 2011, 8

⁵ Skolverket, ”Pojkar Tar Fortfarande Mer Plats Än Flickor i Klassrummet”.

och praktik i årskurs 1 har vi märkt att eleverna själva har en uppfattning om vad som är manligt och kvinnligt, vi har då funderat på hur detta kommer sig. Detta har yttrat sig exempelvis när eleverna valt böcker och då själva poängterat att det finns specifika böcker för flickor respektive pojkar. Med vår studie vill vi själva bli och göra andra mer medvetna om hur man kan arbeta med jämställdhet gällande talutrymmet i klassrummet, samt hur samhällets strukturer kan påverka lärares förhållningssätt och fördelning av det gemensamma talutrymmet.

Didaktisk relevans

Följande avsnitt presenterar hur denna studie har relevans för skolan och skolans undervisning.

Området studien berör är starkt kopplat till skollagen och läroplanen, Lgr11. Där framgår det att det sätt vilket läraren bemöter elever bidrar till elevernas uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt⁶. I Lgr11 framgår det att alla elever i Sverige ska få en likvärdig utbildning. Detta berör inte endast undervisningen och dess innehåll utan även ytterligare aspekter i skolans värld, exempelvis hur talutrymmet i klassrummet fördelas mellan flickor och pojkar. Lärarens uppdrag är bland annat att lyfta och arbeta kontinuerligt med genusskillnader och jämställdhet i undervisningen. Dock räcker inte detta, utan läraren bör även vara medveten om sitt förhållningssätt gentemot flickor och pojkar. ”Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.”⁷ Det är viktigt att läraren har kompetens och ett medvetet förhållningssätt gentemot eleverna gällande hur talutrymmet fördelas i klassrummet för att kunna motverka eventuella traditionella könsmonster, där ett av könen dominerar. Skola och lärare ska främja varje elevs individuella förmågor och välbefinnande⁸, vilket inte är fallet om flickor exempelvis används som stötdämpare till stökiga pojkar⁹.

I läroplanens centrala innehåll för svenskämnet står det att eleverna ska få öva på att tala och kommunicera¹⁰, då är det avgörande att oavsett kön få tillgång till det gemensamma talutrymmet i klassrummet. Beroende på vilka elever som får eller tar ordet så får vissa elever mer eller mindre möjlighet att utveckla och öva på att kommunicera i olika sociala sammanhang¹¹. Talutrymmet i klassrummet berör samtliga av skolans ämnen och det är viktigt att alla elever får tillträde och lika möjlighet att tala, oavsett kön. Genom att samtala med eleverna kan läraren göra muntliga bedömningar av elevers förståelse och kunskap¹², detta kan bli problematiskt om det råder en snedfördelning av det gemensamma talutrymmet i klassrummet mellan flickor och pojkar. Då detta

⁶ Skolverket 2011, 8

⁷ Skolverket 2011, 8

⁸ Skolverket 2011, 7

⁹ Gulbrandsen 1994, 14; Svaleryd 2006, 21

¹⁰ Skolverket 2011, 224

¹¹ Säljö 2013, 90

¹² Säljö 2013, 85

är en del av det vardagliga arbetet med eleverna så är det av stor vikt att alla elever får lika möjligheter till att kommunicera med både lärare och andra elever i det gemensamma talutrymmet.

Bakgrund

I följande avsnitt presenteras för detta arbete relevanta fakta om genus och jämställdhet i världen, genom historien och i skolan, samt hur människor i samhället och elever i skolan påverkas av könsmonster.

Sverige är världens fjärde mest jämställda land enligt Globalis¹³, så har inte alltid varit fallet. Kvinnor och män har genom historien haft olika förutsättningar och villkor när det kommer till arbete, utbildning och möjlighet till att påverka samhället, genom exempelvis rösträtt. Det har inte alltid varit en självklarhet att kvinnor kan lämna hemmet för att arbeta och på så vis försörja familjen, kunna rösta eller utbilda sig på vare sig grundskolenivå eller på universitet. Dessa saker är heller inte en självklarhet i andra delar av världen idag, och det finns fortfarande skillnader mellan kvinnor och män i Sverige, exempelvis gällande löner för lika utfört arbete. Utbildningsmässigt har Sverige en lång historia av könssegregerade skolor, då flickor och pojkar inte haft likvärdig utbildning samt undervisats i olika skolor. Ända sedan antiken har utbildning varit förbehållen mannen¹⁴ och det var inte förrän under medeltiden kvinnor fick tillgång till privatundervisning eller undervisning i kloster, dock var detta ytterst ovanligt¹⁵. Innan 1842, då folkskolestadgan fastslogs¹⁶, var hem- och privatundervisning det mest förekommande. Utbildningen under denna tid tillhörde fortfarande mannen i det övre samhällsskiktet, dock fick adelsflickor en begränsad form av utbildning¹⁷. I och med grundskolans läroplan 1962 blev det allmän skolplikt i Sverige och en lika utbildning oavsett samhällsklass och kön¹⁸. Dagens skola är inte könssegregerad till den grad skolan en gång varit, men skillnader i villkor och förväntningar på flickor och pojkar lever kvar än idag. Ett exempel på detta visades i programmet Kalla Fakta på tv4 i början av april i år, då det rapporterades om att en skola i Sverige delar in elever på skolbussen efter kön, där flickorna får sitta längst bak i bussen, medan pojkarna får sitta längst fram¹⁹.

¹³ Globalis, ”Jämställdhet – Index För Skevfördelning Mellan Könen”.

¹⁴ Larsson & Westberg 2015, 54

¹⁵ Larsson & Westberg 2015, 60

¹⁶ Larsson & Westberg 2015, 113

¹⁷ Larsson & Westberg 2015, 66, 70, 86, 88

¹⁸ Larsson & Westberg 2015, 129

¹⁹ Tv4, ”Dold Kamera Avslöjar Könsuppdelning: Här Tvingas Flickorna Sitta Längst Bak i Skolbussen”.

Studier visar att det finns uppenbara skillnader i hur talutrymmet i klassrummet fördelas mellan flickor och pojkar, med fördel till pojkar²⁰. På 80-talet gjordes studier som myntade begreppet ”två tredjedelsregeln”, där det visade sig att pojkar tar upp två tredjedelar av det gemensamma talutrymmet²¹. ”Två tredjedelsregeln” beskrivs närmare i litteraturöversikten. Utifrån nya studier från 2016²² menar Skolverket att ”två tredjedelsregeln” lever vidare även i dagens samhälle och skola²³.

Samhället styrs av socialt skapat kön. Normer och handlingsregler är exempel på detta, vilket omgivningen förmedlar genom ett socialt tryck på kvinnor och män. Detta syns både om någon följer eller inte följer reglerna och normerna samt genom reaktioner de får uppleva av omgivningen.²⁴

Svaleryd presenterar forskning som visar att barnet redan under sin första tid utanför mammans mage tillskrivs samhällets sociala normer i föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt, exempelvis genom vad barnet kallas. En pojke kan kallas för rackare och en flicka för lilla gumman.²⁵

Genom att applicera ett genustänk i en pedagogisk miljö som skolan utgör, synliggörs de specifika mönster som finns för de olika könen. Läraren kan på så vis göras mer medveten om den ojämsliddhet som finns i skolan²⁶ samt att det finns flickor och pojkar som inte följer dessa mönster utan väljer sådant som anses vara för det motsatta könet, vilket måste has i åtanke²⁷.

Enligt skollagen och läroplanerna ska utbildningen i Sverige utformas efter mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar. Skolan ska kontinuerligt arbeta främjande med värdegrundsarbetet som syftar till att alla människor har lika värde och att alla elever ska känna sig trygga och få en chans att utvecklas i skolan. Detta arbete omfattar diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, kön, funktionshinder eller sexuell läggning, religion eller annan trosuppfattning.²⁸

²⁰ SOU 2009:64, 13

²¹ Einarsson och Hultman 2001, 84

²² Eliasson, Sørensen och Karlsson, 2016

²³ Skolverket, ”Pojkar Tar Fortfarande Mer Plats Än Flickor i Klassrummet”.

²⁴ Svaleryd, 2006, 15

²⁵ Svaleryd 2003, 34-35

²⁶ Svaleryd 2006, 37

²⁷ Svaleryd 2006, 14

²⁸ Skolverket 2012, 18

Diskrimineringslagen och sjätte kapitlet i skollagen behandlar hur elever ska skyddas mot kränkningar. Kränkningar mot elever kan yttra sig på olika vis, genom trakasserier, diskriminering eller genom kränkande behandlingar vilket alla är förbjudna genom ovanstående lagar. I dessa bestämmelser står det även att skolan måste ha ett främjande och målinriktat arbete för elevers lika rättigheter och möjligheter samt hur skolan kan arbete mot och förebygga trakasserier och kränkande behandling. Man får exempelvis inte missgynna någon elev på grund av deras kön eller könsöverskridande uttryck.²⁹

Jämställdhetsarbete i skolan har varit ett krav sedan den första läroplanen från 1962, det betyder således att skolan har haft krav på sig att utveckla och främja elevers lika villkor och möjligheter oavsett kön i 55 år³⁰. Det betyder även att varje enskild lärare har i sitt uppdrag att främja och arbeta med jämställdhet i klassrummet och i skolan. Mia Heikkilä beskriver att ”jämställdhet i förskolan och skolan handlar om att alla i skolan, både barn och vuxna, ska få känna sig värdefulla, önskade, inkluderade och respekterade”³¹. Skolans uppdrag infattar även att gestalta jämställdhet mellan könen, vilket betyder att skolpersonal ska visa på lika möjligheter till lärande och kunskapsutveckling för både flickor och pojkar³². Detta berör i stor del det gemensamma talutrymmet, eftersom talet är en väsentlig del av undervisningen³³.

Gulbrandsen anser att ett problem i detta är att flickor uppfostras till mer omhändertagande personer som först och främst ska tänka på vad andra vill, medan skolan förstärker pojkars dominans genom att uppfostra dem till att i större utsträckning tänka på vad de själva tycker och vill³⁴. Även Heikkilä menar att flickorna anses vara mer skötsamma och ska stötta andra medan pojkarna får mer utrymme till att vara ofokuserade och störa andra³⁵. Utöver att flickor måste ges mer tillträde till det gemensamma talutrymmet, bör lärare bli medvetna om och sluta att använda flickor som stötdämpare och hjälpredor i klassrummet³⁶.

²⁹ Skolverket 2012, 8

³⁰ Heikkilä 2015, 22

³¹ Heikkilä 2015, 13

³² Heikkilä 2015, 20

³³ Einarsson 2003, 10; Säljö 2013, 81

³⁴ Gulbrandsen 1994, 61, 104

³⁵ Heikkilä 2015, 14

³⁶ Gulbrandsen 1994, 14

En studie där lärare under en begränsad period lyckats fördela uppmärksamheten jämnt mellan flickor och pojkar visade att lärarna själva upplevde att de ägnat 90 % av tiden till flickorna. Gulbrandsen menar att samhällets strukturer och normer sitter så djupt rotade i befolkningens själ, och så även i lärarnas, att en förändring är svår att genomföra och applicera i klassrummet.³⁷ Dessutom framhäver Gulbrandsen att lärarna inte endast kan arbeta med att försöka dämpa de dominerande pojkarna utan att samtidigt arbeta kontinuerligt med att lyfta flickorna i klassrummet. Om inte ett parallellt arbete för att lyfta flickorna sker kommer pojkarna att ta tillbaka sin dominans och därmed kräva tillbaka större delen av det gemensamma talutrymmet.³⁸

Det har visats att förväntningar har betydande roll i undervisning och i elevers utveckling. Lärarens förväntningar kan leda till att elever vågar mer eller mindre, detta gäller och syns synnerligen i talutrymmet.³⁹ Lärarens olika förväntningar på pojkar och flickor som två olika grupper införlivar samhällets normer på hur flickor och pojkar ska vara. För att passa in i den homogena gruppen förväntas eleverna vara lika inom sin grupp och olika gentemot den andra gruppen. Om skola och lärare har detta förhållningssätt menar Heikkilä att pojkar och flickor kommer lära sig olika mycket och olika bra, samt att en könssegregerad utbildning och skola befästs ytterligare.⁴⁰

Enligt Nationalencyklopedin handlar kommunikation om att överföra information mellan individer⁴¹. Detta innefattar bland annat tal men utesluter inte andra sätt att förmedla information. Tal är alltså ett av flera tillvägagångssätt lärare använder sig för att kommunicera med elever.

³⁷ Gulbrandsen 1994, 87

³⁸ Gulbrandsen 1994, 100, 102

³⁹ Gulbrandsen 1994, 51

⁴⁰ Heikkilä 2015, 14-15

⁴¹ Nationalencyklopedin, "Kommunikation"

Litteraturöversikt

I kapitlet nedan behandlas tidigare forskning gällande genus och jämställdhet i samhället och skolan. Denna studie undersöker främst talutrymmet utifrån ett genusperspektiv men i nedanstående kapitel presenteras även ytterligare forskning som är relevant för studiens syfte.

Det sociala könet i samhället och i skolan

Einarsson, J och Hultman skriver om hur omgivningen anpassas till barnets kön redan innan det är fött. Omgivningen får medvetna och omedvetna föreställningar och förväntningar på hur barnet bör vara beroende på om barnet är en flicka eller en pojke. Dessa föreställningar och förväntningar leder till att flickor och pojkar redan från födseln kommer att behandlas olika endast utifrån samhällets könsföreställningar.⁴² När barnet sedan utvecklar en förståelse för sitt biologiska kön identifierar och tillskriver barnet i större grad de egenskaper som anses vara typiska för sitt kön, till skillnad mot de egenskaper som anses vara typiska för det motsatta könet⁴³. Stereotyper och könsroller är i dagens samhälle strukturer som Einarsson, J och Hultman menar att vi efterlever och återskapar genom att människan strävar efter att uppfylla de förväntningar och normer samhället ställer på det specifika könen, man och kvinna. Förväntningarna som ställs förs sedan vidare från den vuxna till barnet så att strukturerna kvarstår och lever vidare generation efter generation.⁴⁴ Till följd av samhällets normer har elever redan innan påbörjad skolgång föreställningar om egenskaper och beteenden kopplade till manligt och kvinnligt⁴⁵. Einarsson, J och Hultman menar även att skolan införlivar ovan nämnda stereotyper genom att ställa olika krav på de olika könen⁴⁶.

Det sociala könet i klassrummet

Einarsson, C framhåller i sin avhandling *Lärares och elevers interaktion i klassrummet* att tal i klassrummet står för en väsentlig del av undervisningen i moment där läraren för vidare kunskap som eleven ska tillgodogöra sig⁴⁷. Einarsson, C betonar vikten av elever och lärares interaktion som

⁴² Einarsson och Hultman 2001, 10

⁴³ Einarsson och Hultman 2001, 10-11

⁴⁴ Einarsson och Hultman 2001, 14

⁴⁵ Einarsson och Hultman 2001, 185

⁴⁶ Einarsson och Hultman 2001, 255

⁴⁷ Einarsson 2003, 10

sker dagligen under olika situationer, exempelvis vid helklassundervisning⁴⁸. I Sverige har elever i praktiken en tolvårig skolgång, under dessa år kan eleverna utsättas för en könsdifferentiering under interaktion i klassrummet⁴⁹.

I Statens offentliga utredningar presenterades 2009 rapporten *Flickor och pojkar i skolan - hur jämställt är det?* vilken visar på skillnader och förändringar som har skett inom skolan och huruvida det är mer jämställt mellan flickor och pojkar. Rapporten påvisar att pojkar generellt fortfarande talar mer i det gemensamma talutrymmet, samt att pojkar får mer uppmärksamhet av lärarna. Flickor tenderar att vara mer ordningsamma och tysta, och denna roll verkar flickor i skolan acceptera. Det är viktigt att få chansen att komma till tals i sociala sammanhang och få sin röst hörd.⁵⁰ Det finns olika förväntningar på hur flickor och pojkar ska bete sig och dessa förväntningar kan vara omedvetna eller medvetna från lärarens håll⁵¹. I rapporten framgår det att jämställdhet i skolan ska handla om att varje enskild elev ska få möjlighet att utvecklas utan att begränsas av stereotyper och föreställningar om kön⁵², samt att olika förväntningar på flickor och pojkar kan begränsa elevens individuella utveckling⁵³. Skolan är inte en isolerad organisation i samhället utan präglas av samhällets könsmärkta strukturer, det vill säga normer och föreställningar som råder i samhället⁵⁴. I rapporten framkommer det att läraren säger sig behandla och se eleverna som individer, och därmed inte reflekterar över elevernas kön. Det finns en risk att personal på skolan inte ser samhällets strukturer och normer i skolans värld om de arbetar alltför individinriktat.⁵⁵ I rapporten framhålls även att den svenska skolan präglas så starkt av en pojkdominans till den grad att läraren upplever att flickorna dominerar när utrymmet är jämnt fördelat mellan könen⁵⁶.

Talutrymmet i klassrummet har kunnat förklaras utifrån begreppet tvåtredjedelsregeln som myntades av Einarsson, J och Hultman på 80-talet. Forskningen av Einarsson, J och Hultman visar att läraren upptar två tredjedelar av det gemensamma talutrymmet i klassrummet och att av den

⁴⁸ Einarsson 2003, 10

⁴⁹ Einarsson 2003, 19

⁵⁰ SOU 2009:64, 13

⁵¹ SOU 2009:64, 28

⁵² SOU 2009:64, 15

⁵³ SOU 2009:64, 28

⁵⁴ SOU 2009:64, 153

⁵⁵ SOU 2009:64, 154-155

⁵⁶ SOU 2009:64, 157

tredjedel som återstår av talutrymmet upptas två tredjedelar av pojkar och en tredjedel av flickor. Detta betyder således att av det totala talutrymmet i klassrummet upptar flickorna en niondel.⁵⁷

I enlighet med Einarsson, J och Hultmans forskning framgår det i Einarssons, C avhandling att pojkar dominerar i klassrummet⁵⁸. Einarsson, C poängterar att detta klassrumsmönster lever kvar idag sedan 1970-talet. Elevens kön har alltså haft och har än idag en bestående betydelse för kommunikationsprocessen i klassrummet.⁵⁹

Till skillnad mot de resultat som presenterats av Einarsson, J och Hultman pekar resultaten i en studie av Einarsson, C att en förändring har skett i talutrymmets fördelning mellan flickor och pojkar. Resultaten Einarsson, C presenterar visar på en jämnare fördelning av talutrymmet, där pojkarna upptar 56 % och flickorna 44 % av talutrymmet. Einarsson, C drar slutsatsen att tidigare forskningsresultat, från bland annat Einarsson, J och Hultman, bidragit till att göra lärarna mer medvetna om hur de fördelar talutrymmet i klassrummet mellan könen. Dock kvarstår det en skillnad där pojkar fortfarande har en dominerande roll i klassrummet.⁶⁰ Dessutom kan lärare komma att använda flickor och deras tillskrivna egenskaper som ett hjälpmedel för att dämpa aktiva, pratsamma pojkar⁶¹.

⁵⁷ Einarsson och Hultman 2001, 84

⁵⁸ Einarsson 2003, 12, 70; Einarsson och Hultman 2001, 84

⁵⁹ Einarsson 2003, 12

⁶⁰ Einarsson 2003, 69-70

⁶¹ Einarsson och Hultman 2001, 88-89

Teoretiska utgångspunkter

I följande kapitel presenteras centrala begrepp i studien, två traditioner för lärande, Simone de Beauvoirs genusperspektiv samt vikten av jämställdhet i samhället. Intresset för hur vi lär oss har länge varit stort och resulterat i olika traditioner i synen på lärande⁶². Vi finner två traditioner särskilt betydande för denna studie, behaviorismen och det sociokulturella perspektivet. Under observationerna har vi noterat att det sociokulturella perspektivet återfinns i undervisningen då kommunikation mellan individer har en central roll i klassrummet. Även det behavioristiska perspektivet har framkommit i bland annat lärarens olika strategier i bemötandet av elever som tar ordet utan lärarens tilldelning. Simone de Beauvoirs genusperspektiv presenterades redan 1949 men är av lika stor relevans idag. I hennes bok *Det andra könet* beskriver hon bland annat hur kvinnan är underlägsen mannen i samhället och hur detta präglar kvinnans hela liv. De Beauvoirs tankar är väl förankrad i forskning av bland annat Einarsson, C som presenteras i litteraturöversikten, vilket visar att även om de Beauvoirs tankar publicerades för över 60 år sedan så är de betydelsefulla än idag. Jämställdhet är ett begrepp som betonas i samhället och i skolans styrdokument. All utbildning ska vara likvärdig oavsett kön och samtliga lärare i skolan ska arbeta med jämställdhet i sin undervisning.

Begrepp

Normer – Normer skapas i samverkan mellan individer i ett samhälle och är föränderliga. Normer föreskriver hur individer förväntas agera i ett samhälle och är knutna till specifika värderingar.⁶³

Genus och socialt kön – Genus är ett könsteoretiskt begrepp som kommer från engelskans ”gender” och syftar till det sociala och kulturella kön som individer applicerar⁶⁴. Socialt kön skapas utifrån samhällets normer och förväntningar och kan vara knutna till de biologiska könen.

Genusperspektiv – Genom att använda ett genusperspektiv analyserar man relationen mellan kön i skeenden och förhållanden i könsneutrala arenor i samhället⁶⁵.

⁶² Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 251

⁶³ Franzén, Sjölander och Borgström 2009, 30

⁶⁴ Hedlin 2006, 43

⁶⁵ Nationalencyklopedin, ”Genus”

Kön – I uppsatsen används ordet kön utifrån de juridiska och biologiska könen man och kvinna.

Könsstruktur – I denna uppsats syftar könsstruktur på de uppdelningar och mönster som är kopplade till uppfattningen av vad som är manligt och kvinnligt i samhället.

Det gemensamma talutrymmet – Det gemensamma talutrymmet syftar till det talutrymme som eleverna har möjlighet att få eller ta tillträde till i klassrummet. Det avser inte tal mellan enskilda individer utan tal som är menat att alla ska höra och ta del av.

Jämställdhet – Jämställdhet innebär att män och kvinnor ska ha samma villkor i samhället⁶⁶.

Jämställdhet

Jämställdhet är något som inte ska förväxlas med jämlikhet. Med jämställdhet syftar man på att förhållandet mellan kvinnor och män ska vara lika medan begreppet jämlikhet syftar på att alla individer har lika värde⁶⁷. I skolan ska man arbeta mot och med jämställdhet, med det menas inte att man ska förändra barns personlighet utan ge dem chansen att utvidga sina vyer och handlingar⁶⁸.

Begreppet jämställdhet har både en kvantitativ och en kvalitativ dimension. Den kvantitativa dimensionen syftar till att strävandet efter en jämn könsfördelning i samhällets samtliga områden. Den kvalitativa dimensionen syftar på att män och kvinnor, pojkar och flickor, ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter i samhället.⁶⁹ I Lgr11 betonas den kvalitativa dimensionen, det vill säga att det inte duger som lärare att endast tänka ”hälften pojkar och hälften flickor” för att uppnå en jämställdhet. Det är elevernas möjligheter och kunskapsutveckling som ska främjas utifrån ett jämställdhetstänk⁷⁰. Vad som tillåts eller vem som får utrymme i klassrummet och inom andra områden handlar om en viss typ av makt, denna makt leder till att pojkar och flickor får olika villkor i dessa sammanhang. Det är vanligtvis samhällets normer som upprätthåller dessa former av makt och på så vis bevarar en obalans mellan könen, därav är det av stor vikt att en ansträngning görs så att dessa normer och invanda mönster kan brytas⁷¹. Redan från tidig ålder får barn en

⁶⁶ Franzén, Sjölander och Borgström 2009, 17

⁶⁷ Franzén, Sjölander och Borgström 2009, 17

⁶⁸ Hedlin 2006, 7

⁶⁹ Franzén, Sjölander och Borgström 2009, 17; Hedlin 2006, 12

⁷⁰ Hedlin 2016, 16

⁷¹ Hedlin 2006, 19

förståelse för att det finns olika regler för hur pojkar och flickor ska agera. Om en flicka uppfattas vara pojkig så framstår hon som tuff, men om däremot en pojke uppfattas som flickig framstår han inte som tuff, vilket visar på att man har högre status som pojkig än som flickig.⁷²

Två traditioner i synen på lärande

Behaviorismen

Behaviorismen har haft stort inflytande inom pedagogiken och psykologin under 1900-talet. Denna tradition i syn på lärande är inriktad på att studera beteenden och grundas på idén om att händelser som uppträder nära varandra kan kopplas ihop och då läras in. De grundläggande principerna inom denna tradition handlar om betingning, vilket syftar till inläring, vilket Pavlov upptäckte. Pavlov experimenterade på hundar och fann att en inlärdd stimulans kan utlösa en inlärdd respons. Inom traditionen finner man förutom Pavlov flertal företrädare där framför allt experimentalpsykologen Skinner haft särskilt stort inflytande på synen på lärande efter andra världskriget.⁷³ Skinner vidgade tidigare arbeten inom behaviorismen genom att utveckla betingningsbegreppet till att omfatta fler beteenden än tidigare. Grundprincipen är att man förstärker eller släcker beteenden som människor eller djur uppvisar och på så vis formar dem.⁷⁴

Inom utbildning fick behaviorismen och särskilt Skinners lära mycket inflytande. En del kan förklaras genom att fokus låg hos individen och dennes möjligheter, vilket gör undervisningen individualiserad.⁷⁵ Enligt behaviorismen styrs människor av stimuli och att lära sig något är att förvärva nya beteenden⁷⁶. Förmåga att läsa och skriva är på så vis beteenden eleven ska förvärva.

Det sociokulturella perspektivet

Den sociokulturella traditionen bygger på Vygotskijs tankar⁷⁷ om att man inte kan förstå tänkande, språk och avancerad problemlösning genom betingningens principer⁷⁸. Vygotskij levde i början av 1900-talet i Sovjetunionen och det var då det sociokulturella perspektivet utvecklades. Dock

⁷² Hedlin 2006, 35

⁷³ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 256

⁷⁴ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 260, 261, 264

⁷⁵ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 262

⁷⁶ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 266

⁷⁷ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 297

⁷⁸ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 298

förbjöds hans teori om lärande och det var inte förrän under 1980-talet och 1990-talet som intresset för läran återupptogs och spreds till Sveriges skolor och förskolor.⁷⁹ Det sociokulturella perspektivet handlar om att människor utvecklar kulturella förmågor, som exempelvis att läsa, genom att ta till sig medierande redskap. Medierande redskap kan vara språkliga och materiella där språkliga redskap kan vara bokstäver och siffror, och materiella redskap är fysiska saker så som tangentbord.⁸⁰ Vygotskij framhöll att språket var det främsta av de medierande redskapen samt att människan genom språk och kommunikation uttrycker sig och organiserar omvärlden⁸¹.

Enligt Vygotskij är barnet beroende av en vuxen eller en mer kunnig kamrat i sitt utforskande och lärande⁸², samt att lärande är en utveckling och en bestående process genom hela livet⁸³. Utifrån det sociokulturella perspektivet är lärandet således ett samspel mellan olika personer med olika kunskaper⁸⁴ och inte inlärd beteenden vilket behaviorismen framhåller.

Ett genusperspektiv

Simone de Beauvoir konstaterade redan 1949 i hennes bok *Det andra könet* att det räcker att se sig omkring för att upptäcka att mänskligheten är uppdelad i två kategorier, män och kvinnor. Skillnaderna mellan dessa kategorier är både ytliga, exempelvis val av kläder, men även djupt rotade i människors uppträdanden.⁸⁵ De Beauvoirs teori har varit grundläggande för efterföljande genusforskning. Begreppet genusperspektiv användes inte under hennes tid men hennes tankar stämmer väl överens med Nationalencyklopedins definition av genusperspektiv⁸⁶.

De Beauvoir konstaterar vidare att dessa grupper inte är jämlika utan utmärker sig som de överlägsna och de underlägsna. Mannen är det fullständiga könet vilken kvinnan, det ofullständiga könet, alltid mäts och jämförs med.⁸⁷

⁷⁹ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 306

⁸⁰ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 298-300

⁸¹ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 301

⁸² Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 304

⁸³ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 305

⁸⁴ Säljö ”Den lärande människan – teoretiska traditioner” 2014, 307

⁸⁵ de Beauvoir 1949/2002, 24-25

⁸⁶ Nationalencyklopedin, ”Genus”.

⁸⁷ de Beauvoir 1949/2002, 26

Kvinnan har varit underlägsen mannen under en mycket lång tid men enligt de Beauvoir har denna ojämlikhet inte alltid funnits. Under stenåldern utgjorde de två könen två klasser gällande arbetsfördelning men uppgifterna var av samma betydelse och på så vis rådde jämställdhet mellan mannen och kvinnan.⁸⁸

Ett av Simone de Beauvoirs mest kända citat är ”man föds inte till kvinna, man blir det”⁸⁹. Vad de Beauvoir menar är att även om ojämlikheten mellan mannen och kvinnan uppstår redan vid eller innan födseln så är den inte en biologisk följd utan det är samhället som delar in mänskligheten i dessa kategorier, där den ena är överlägsen den andre⁹⁰. När barnet blir äldre befästs den manliga överlägsenheten alltmer⁹¹, för kvinnan är det ett öde som påtvingas henne av samhället och de som uppfostrar henne⁹².

Både mannens och kvinnans uppväxt och vuxna liv präglas av den manliga överlägsenheten som bygger på sociala och ekonomiska grunder⁹³. Även om utvecklingen har gått långt och kvinnor numera har rösträtt och ekonomisk frihet så menar de Beauvoir att samhällets struktur inte ändrats per automatik till följd av detta. Hon menar att den värld vi lever i alltid har tillhört männen och kommer att fortsätta att göra det så länge vi bibehåller och införlivar den gestalt samhället har till följd av männen som skapade den.⁹⁴

⁸⁸ de Beauvoir 1949/2002, 87

⁸⁹ de Beauvoir 1949/2002, 325

⁹⁰ de Beauvoir 1949/2002, 71, 336

⁹¹ de Beauvoir 1949/2002, 343

⁹² de Beauvoir 1949/2002, 336

⁹³ de Beauvoir 1949/2002, 384

⁹⁴ de Beauvoir 1949/2002, 789-790

Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka hur det gemensamma talutrymmet fördelar sig i några klassrum i årskurs 1 utifrån ett genusperspektiv samt hur läraren upplever fördelningen.

- Hur ser fördelningen ut i det gemensamma talutrymmet i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?
- Hur ser fördelningen av det tilldelade ordet ut i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?
- Hur ser fördelningen av det tagna ordet ut i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?
- Hur upplever läraren att det gemensamma talutrymmet är fördelat mellan flickor och pojkar?

Metod

I följande kapitel presenteras val av metod, genomförande, urval av informanter, analysmetod, fördelning av arbetet, etiska överväganden samt reflektion av val av metod.

Val av metod

Denna studie baseras på intervjuer och observationer. Observationerna kommer att ge information om hur en avgränsad grupp flickor och pojkar får och tar ordet i det gemensamma talutrymmet och huruvida läraren gör medvetna och omedvetna skillnader mellan könen. När det markeras att en elev får ordet har läraren tilldelat eleven ordet och på så vis gett eleven tillträde till det gemensamma talutrymmet. När det markeras att en elev tagit ordet har eleven talat högt utan att denne blivit tilldelat ordet av läraren och utan att läraren gett eleven tillträde till det gemensamma talutrymmet. Observationerna i denna studie kommer att vara öppna vilket betyder att både lärare och elever vet om att de blir observerade, och observatören kommer att sitta längst bak i klassrummet utan att påverka undervisningen⁹⁵. Lärare, elever och vårdnadshavare kommer att informeras om att studien kommer att äga rum och att syftet med observationen är att studera hur talutrymmet fördelas utifrån ett genusperspektiv. Under observationerna kommer vi att använda oss av ett talprotokoll och föra löpande anteckningar om vad som sker under lektionen, detta för att samla in information angående det vi undersöker samt för att få en helhetsbild av lektionssammanhanget⁹⁶. Observationerna kommer att äga rum innan intervjuerna, detta för att undersöka hur läraren styr talutrymmet i klassrummet utan att intervjun påverkar lärarens agerande⁹⁷. Studiens intervjuer är av strukturerad form det vill säga att den som intervjuar håller sig till ämnet under intervjun, i detta fall hur talutrymmet fördelas utifrån ett genusperspektiv. Intervjun kommer ha låg standardisering då den genomförs efter observationerna för att ge oss och läraren chans att reflektera över de observerade lektionerna. Då alla lektioner i skolan ser olika ut ger en låg standardisering oss som intervjuare chansen att anpassa frågorna utifrån lärarens förhållningsätt, språkbruk och situation, vilket kan göra att intervjun inte upplevs som stram utan mer som ett samtal.⁹⁸ Intervjufrågorna utformades efter olika teman vilka samtliga intervjuer berörde (se bilaga 2).

⁹⁵ Larsen 2009, 90-92

⁹⁶ Larsen 2009, 93-94

⁹⁷ Larsen 2009, 92

⁹⁸ Trost 2010, 39-40

Validitet och reliabilitet

Validitet handlar om relevans eller giltighet, vilket ska synas i det insamlade materialet då det ska vara relevant för studiens frågeställning. I kvalitativa studier är det enklare att få en hög validitet då man under processens gång kan omformulera frågeställningen.⁹⁹ Exempelvis kan informanter få chansen att själva ta upp saker de upplever som viktiga, vilket kan öppna upp för fler perspektiv och förklaringar. Genom att vara flexibel under studiens process kan man ta vara på detta och då få högre validitet. Under denna studie har frågeställningen kommit att omformuleras till följd av resultat från observation och intervjuer. Det är svårare för en kvalitativ undersökning att nå hög reliabilitet, hög exakthet och precision, då forskare under exempelvis observationer kan lägga märke till olika saker och göra olika tolkningar. Således är vi medvetna om att studien trots en välutvecklad metod har svårt att nå en hög reliabilitet, vilket även bidrar till att vi anser att studiens resultat inte är generaliseringsbart. Både validitet och reliabilitet kan komma att bli högre om olika metoder kombineras¹⁰⁰, denna studie kombinerar intervju och observation.

Genomförande

Utifrån de personliga kontakter vi har i området har vi med hjälp av *Grundskolan – Elevstatistik för läsåret 2016/17*, en undersökning av Statistiska centralbyrån (SCB) på begäran av skolverket, valt ut tre skolor med fyra lärare. På en av skolorna fick vi möjlighet att observera och intervjua två lärare, varav den ena klassen har undervisning på engelska. Vi kontaktade lärare på dessa skolor via mail och sms. Vi informerade samtliga lärare om att studien syftade till att undersöka fördelningen av talutrymmet utifrån ett genusperspektiv. Lärarna fick ingen ytterligare information om vad vi specifikt skulle titta på, då vi inte ville påverka deras agerande under lektionerna eller deras svar under intervjuerna, vilket både Trost och Larsen framhäver annars kan vara en risk¹⁰¹. Därefter mailade vi ut informationsbrevet (se bilaga 1) samt medgivandeblankett, där vi uppmanade lärarna att informera elever och få ett muntligt medgivande. Vissa lärare valde i detta skede även att informera vårdnadshavare.

⁹⁹ Larsen 2009, 80

¹⁰⁰ Larsen 2009, 81

¹⁰¹ Trost 2010, 126-127; Larsen 2009, 92

Vi bokade sedan in två lektioner för observation, med efterföljande tid för intervju med läraren. Lektionstid och elevgrupperna kom att variera, dock ansåg vi att detta inte spelade någon stor roll för studiens resultat då det var samma lärare som höll i båda lektionerna. Under observationerna användes ett talprotokoll där vi antecknade hur flickor respektive pojkar fick och tog ordet i det gemensamma talutrymmet. Utöver detta fördes kontinuerliga anteckningar över lektionens innehåll, situationer och lärarens agerande.

Efter observation av de två lektionerna hölls en kvalitativ intervju med läraren. Längden på intervjuerna kom att variera med en medellängd på 18 minuter detta kan vara en följd av att vi anpassade frågor, ordningsföljd och språkbruk efter informanten. Under intervjuerna fördes inga anteckningar för att istället kunna delta i ett samtal med informanten och således sträva efter en subjekt-subjektrelation där både intervjuare och informant är jämställda¹⁰². Vi valde att spela in samtliga intervjuer för att sedan kunna transkribera dessa.

Urval

Enligt Trost har vi använt oss av ett strategiskt urval, vilket innebär att vi har valt informanter och skolor utifrån särskilda kriterier som passar vår studie¹⁰³. Vi har valt skolor med varierande antal elever i skolan och i klassen samt varierande antal av flickor och pojkar i elevgruppen. Vi har valt att undersöka några klasser i årskurs 1 där klassläraren, våra informanter, har minst fem års arbetslivserfarenhet. Vi har använt oss av personliga kontakter för att nå ut till de utvalda skolorna. Då vi själva valt urval samt då urvalet är ytterst begränsat så kan den insamlade datan och våra slutsatser i denna studie inte generaliseras då urval och resultat inte nödvändigtvis behöver vara representativa för alla Sveriges skolor och lärare¹⁰⁴. Jan Trost skriver i sin bok *Kvalitativa intervjuer* att man ska begränsa urvalet när man genomför en kvalitativ studie, han föreslår ett urval på fyra till åtta intervjuer¹⁰⁵ varav denna studie baseras på fyra intervjuer och åtta observationer. Urvalet är avsiktligt begränsat för att passa inom ramarna för kursen Självständigt arbete 1.

¹⁰² Trost 2010, 91

¹⁰³ Trost 2010, 137-138

¹⁰⁴ Larsen 2009, 78

¹⁰⁵ Trost 2010, 143

Informanter

I studien kommer informanterna att benämnas som följande: skola 1, skola 2, skola 3, och lärare 1, lärare 2, lärare 3, lärare 4, samt observationer A och B. Samtliga skolor är belägna i en mellanstor stad i Sverige.

Skola 1

Skola 1 har cirka 300 elever och 49 % av eleverna är flickor och 51 % är pojkar¹⁰⁶. Lärare 1 är 42 år och har arbetat som lärare i 17 år.

Skola 2

Skola 2 har drygt 500 elever och 51 % av eleverna är flickor och 49 % är pojkar¹⁰⁷. Lärare 2 är 38 år och har arbetat som lärare i sju år. Lärare 3 är 46 år och har arbetat som lärare i 22 år.

Skola 3

Skola 3 har cirka 200 elever och 55 % av eleverna är flickor och 45 % är pojkar¹⁰⁸. Lärare 4 är 37 år och har arbetat som lärare i 14 år.

Arbetsfördelning

Vi har enskilt skrivit vissa delar i arbetet och sedan tillsammans bearbetat dessa för att skapa en röd tråd och få ett sammanhållande språk genom hela uppsatsen. Detta är även för att underlätta läsningen av studien för kommande läsare samt för att vi båda två ska vara ägare av texten. Vi har valt att dela upp arbetet lika kring all litteraturläsning. Under läsningens gång har vi enskilt fört stödanteckningar för att sedan gemensamt diskutera innehåll och reflektioner. Detta för att spara tid och vi har på så vis haft betydligt mer tid för gemensam diskussion och reflektion.

Tanken var att vi båda skulle närvara och hålla i observationer och intervjuer tillsammans. Vi skulle dela upp intervjuerna så vi höll i två intervjuer var där den ena leder samtalet och den andra finns som stöd vid behov. Detta för att minimera risken att avbryta varandra samt för att låta den som intervjuas få störst plats. Vi önskade att vara två under observationerna för att kunna uppfatta och

¹⁰⁶ Skolverket, ”Siris. Grundskolan - Elevstatistik”.

¹⁰⁷ Skolverket, ”Siris. Grundskolan - Elevstatistik”.

¹⁰⁸ Skolverket, ”Siris. Grundskolan - Elevstatistik”.

anteckna så mycket som möjligt i undervisningssituationerna, då en av oss fokuserade på talprotokollet och den andra förde anteckningar över lektionsförloppet.

Till följd av sjukdom kunde Sofia Stenmark endast delta i skola 2:s observationer och i intervjun med lärare 2 som Sofie Ahlén höll, då Sofia har en relation till den intervjuade, detta för att värna om och bibehålla objektiviteten. Vi valde att genomföra de övriga observationerna och intervjuerna som planerat trots Sofias sjukfrånvaro på grund av kursens ansträngda tidsramar och kommande påsklov. Sofie transkriberade även intervjuerna enskilt så att vi sedan gemensamt skulle kunna sammanfatta och analysera dessa. Detta beslut grundades i att vi ansåg att man som enskild kan transkribera medan bearbetning och analys bör diskuteras och göras gemensamt.

Analys av resultat

Trost menar att det inte existerar specifika förhållningsregler gällande analys och tolkning av data av kvalitativa studier. Dock föreslår han att det kan vara praktiskt att dela upp arbetet med datan i tre steg. Det första steget är att samla in material, i denna studie används metoderna observationer och intervjuer till detta steg. Det andra steget är att analysera materialet, det vill säga att läsa och analysera talprotokoll och observationsanteckningar, samt att transkribera och läsa intervjuerna. Det sista och tredje steget handlar om tolkning av material vilket i denna studie består av ytterligare analys och sammanställning av inhämtat material, samt att koppla detta till tidigare forskning och teori. Trost framhäver även att de tre stegen inte alltid är åtskilda samt att en viss tolkning och analys av materialet sker redan vid insamlandet.¹⁰⁹

Vid analys av insamlat material kan en innehållsanalys användas. Larsen menar att detta är det mest använda analysättet samt att syftet med en innehållsanalys är att identifiera mönster, skillnader och samband. Larsen påpekar att datamaterialet ska granskas och utvärderas mot existerande forskning och teorier.¹¹⁰ Larsen framhäver även att det är av stor vikt att medverkande i studien känner igen sig i tolkningen av studien, det vill säga tolkningen representerar vad informanten uttryckt i intervjun¹¹¹.

¹⁰⁹ Trost 2010, 147-148

¹¹⁰ Larsen 2009, 101-102

¹¹¹ Larsen 2009, 107

Etiska överväganden

I Vetenskapsrådets publikation *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* konkretiseras fyra krav på forskning utifrån det grundläggande individskyddskravet. Dessa krav är informationskravet, konfidentialitetskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet. Informationskravet syftar till att informera deltagarna som berörs av studien. De ska informeras om studiens syfte, gällande villkor och hur undersökningen genomförs, vilket kan göras både muntligt och skriftligt.¹¹² Konfidentialitetskravet handlar om anonymitet. Samtliga deltagare i studien ska ges största möjliga konfidentialitet. Uppgifter i det insamlade materialet som kan komma att göra deltagarna identifierbara ska strykas så att utomstående inte kan identifiera deltagare. Under studiens gång ska man väga värdet av informationen mot eventuella negativa konsekvenser för deltagare om dessa igenkänns.¹¹³ Samtyckeskravet utgår från att deltagare i studien själva har rätt att bestämma över sin medverkan. Forskare ska därmed få samtycke av samtliga deltagare studien berör. Om studien inte berör etiskt känslig eller privat information kan det räcka med medgivande från en företrädare, exempelvis en klasslärare. Studiens deltagare ska själva få möjlighet att bestämma hur länge och under vilka villkor de deltar i studien samt kunna avbryta medverkan både innan, under och efter deltagande.¹¹⁴ Nyttjandekravet innebär att det insamlade materialet inte får användas till icke-vetenskapliga syften eller kommersiellt bruk.¹¹⁵ Vi har aktivt under studiens gång utgått ifrån Vetenskapsrådets allmänna krav. Innan observation och intervju kontaktade vi lärare för att tillfråga dessa om medverkan. Lärarna fick information om studiens syfte och deras medverkan via mail samt en medgivandeblankett som samtliga lärare skrev under. Lärarna ombads att informera eleverna i de berörda elevgrupperna och då vi endast observerade eleverna som två grupper baserade på kön och inte på en individnivå, anser vi inte detta vara etiskt känsligt trots elevernas låga ålder, och behövde därav inte vårdnadshavares samtycke. Vissa lärare valde dessutom att informera vårdnadshavare via mail. Samtliga lärare hade dock inte informerat elevgruppen utan gjorde det i anslutning till att observationerna skulle äga rum. Innan varje intervju informerades läraren om att denne när som helst kunde avbryta sin medverkan och även i efterhand dra tillbaka sina uttalanden, samt att alla nämnda och berörda skulle anonymiseras. Utifrån konfidentialitetskravet har vi inte bara anonymiserat deltagare och berörda utan vi har även utelämnat information som kan peka ut specifika elever, lärare eller skola.

¹¹² Vetenskapsrådet 2002, 7

¹¹³ Vetenskapsrådet 2002, 12-13

¹¹⁴ Vetenskapsrådet 2002, 9-10

¹¹⁵ Vetenskapsrådet 2002, 14

Reflektion av metod

Utöver intervju med lärare och observation i klassrummet kunde vi även ha intervjuat eleverna för att synliggöra deras uppfattning om hur det gemensamma talutrymmet fördelar sig mellan könen. Vi valde i första hand att intervju lärare eftersom de både styr talutrymmets fördelning och vägleder eleverna i deras roller i klassrummet. Tidsramarna för denna kurs tillät oss inte att intervju eleverna även om deras upplevelser hade varit intressanta i denna studie. Då vi valt att samla information genom både observationer och intervjuer fann vi inte heller att kursens tidsramar möjliggjorde en pilotundersökning. Enkäter hade inte varit en passande metod för denna studie då observationerna gav oss en inblick i hur det gemensamma talutrymmet faktiskt fördelar sig i klassrummet, medan intervjuerna kunde ge oss en uppfattning om hur lärarna upplever fördelningen. Intervjufrågorna var av låg standardisering för att passa samtliga situationer och personer, därav skulle inte en enkätundersökning varit lämplig för denna informationsinhämtning. Genom att följa teman säkerställdes att samtliga intervjuer berörde liknande områden samt att syfte och frågeställning besvarades. Intervjuer och observationer gav oss mer resultat än vad denna studie behandlar, och tankar utifrån detta presenteras under vidare forskning i konklusionen. Då vi endast besökt tre skolor i samma stad, intervjuat fyra lärare och endast observerat lärarna under två lektioner är resultaten inte generaliserbara då det inte behöver vara representativt. Denna kurs tidsramar har inte möjliggjort en mer omfattande undersökning som skulle kunnat ha haft en högre generalisering.

Det finns vissa fallgropar vi har haft i åtanke under studiens gång. Under observationerna kan vi ha missat när någon elev har tagit ordet om situationen varit intensiv och rörig. Därav har situationer där majoriteten av eleverna samtalat markerats som så i observationssammanfattningarna. Vi har även inte markerat ljudning utan endast elevs ord och tal. Lärarna fick veta studiens syfte i förväg på grund av etiska principer, dock kan detta ha inverkat på lärarens agerande under observationerna samt svaren som gavs under intervjun, vilket vi har haft i åtanke under studiens gång. Vi har valt att bearbeta och analysera allt material gemensamt för att bevara objektiviteten då vi har haft olika kopplingar till vissa av skolorna. Vi är medvetna om att vi kan vara färgade av ett genus- och ett sociokulturellt perspektiv till den grad att det kan ha kommit att påverka vårt förhållningssätt under studiens gång. Studien bygger på att jämföra könen flicka och pojke, vilket har lett till att vi inte har sett eleverna som individer som bland annat behaviorismen förespråkar. Förhållningssättet har även lett till att vi har grupperat eleverna utifrån de biologiska könen och inte tagit hänsyn till elevens egen identitet. Utifrån studiens resultat framgår det att det finns olika definitioner av vad det gemensamma talutrymmet innebär. Den forskning och det förhållningssätt vi har utgått från under studiens gång är att det gemensamma talutrymmet består både av tilldelning och tagande av ordet i klassrummet. En av lärarna har visat på samma definition och förståelse. Övriga lärares tolkning av begreppet framgår inte tydligt under

intervjuerna, vilket lett till att vi endast kunnat tolka deras reflektioner utifrån en snävare definition av begreppet, där det gemensamma talutrymmet endast berör lärares egen fördelning av ordet.

Resultat

Sammanfattning av observationer

Tabellförklaring

I samtliga tabeller presenteras resultat från studiens observationer. I första och andra kolumnen presenteras antal elever samt hur stor del av elevgruppen som utgörs av flickor respektive pojkar. I tredje kolumnen framgår det hur många gånger eleverna tilldelas ordet av läraren, dessa siffror presenteras både procentuellt och antal gånger. I den fjärde kolumnen presenteras hur många gånger elever tar ordet i det gemensamma talutrymmet i klassrummet, dessa siffror presenteras både procentuellt och antal gånger. I den femte kolumnen presenteras totala summan av hur många gånger elever får och tar ordet, även dessa siffror presenteras procentuellt och antal gånger. Procenten är uträknade utifrån antal flickor och pojkar i elevgruppen samt antal gånger eleverna fått eller tagit ordet, under analysen kommer dessa siffror att jämföras mot hur fördelningen är procentuellt mellan flickor och pojkar i elevgruppen. Procentenheter har avrundats till hela procent i så stor utsträckning som möjligt.

I resultaten och efterföljande avsnitt används begreppen jämn, ganska jämn och ojämn fördelning. Dessa begrepp grundas utifrån procentskillnader mellan könen och observationsresultatet i talutrymmets fördelning. Är fördelning jämn skiljer endast 0-4 %. Betecknas skillnaden som ganska jämn skiljer det 5-9 %. Om skillnaden betecknas som ojämn, skiljer det 10 %.

Skola 1

Lärare 1, observation A

När samtliga elever satt sig och är tysta berättar läraren vad de ska göra under lektionen. En pojke avbryter och blir tystad av läraren, en flicka räcker upp handen men får inte ordet. Efter inledningen ställer läraren en fråga till klassen, flera elever svarar då rakt ut vilket läraren ignorerar. Läraren ger sedan ordet till varannan flicka och varannan pojke av eleverna som räcker upp handen. En pojke tar ordet utan tilldelning. När samtliga elever med uppräckt hand fått ordet av läraren berättar hen om den kommande uppgiften. Några följdfrågor följs upp där läraren återigen använder varannan-metoden, två pojkar avbryter. Därefter sätter läraren på en film. Filmen som är interaktiv ställer tre frågor till klassen, då väljer vissa elever att räkka upp handen för att svara medan andra, majoriteten pojkar, säger svaret rakt ut. När filmen stängts av börjar alla elever samtala med varandra. När läraren åter fått uppmärksamheten summerar hen filmen med hjälp av en gemensam

diskussion. Läraren använder återigen varannan-metoden i den mån det går. Några elever pratar rakt ut. Därefter berättar läraren vidare om uppgiften och ställer frågor till eleverna. De som räcker upp handen får svara, utifrån varannan-metoden, och deras svar skrivs upp på tavlan. Några pojkar avbryter och pratar rakt ut, läraren ignorerar dem förutom en pojke vars svar skrivs upp på tavlan. När eleverna får veta att de får välja att arbeta ensam eller i mindre grupper börjar alla prata samtidigt. Efter att läraren har tystat eleverna följer självständigt arbete eller grupparbete. Mot lektionens slut ombeds eleverna att plocka undan under tystnad, några elever tar ordet men avbryts av läraren. Lektionen avslutas.

Elevgrupp	Elever procentuellt	Får ordet % (antal gånger)	Tar ordet % (antal gånger)	Det gemensamma talutrymmet % (antal gånger)
Antal elever: 22	100 %	100 % (39)	100 % (130)	100 % (169)
Flickor: 8	36 %	41 % (16)	31 % (40)	33 % (56)
Pojkar: 14	64 %	59 % (23)	69 % (90)	67 % (113)

Figur 1. Tabell 1. Talutrymmets fördelning.

Tabellen visar på en ganska jämn fördelning av det tilldelade ordet med en fördel på 5 % till flickorna. Tabellen visar på en ganska jämn fördelning av det tagna ordet med en fördel på 5 % till pojkarna.

Lärare 1, observation B

När samtliga elever satt sig och är tysta berättar läraren om lektionen. Efter inledningen ställer läraren en fråga till klassen, flera elever svarar då rakt, ut vilket läraren ignorerar. Läraren använder varannan-metoden för att fördela ordet vid handuppräckning. Läraren avbryter tre pojkar som tar ordet utan tilldelning. Sedan sätts en interaktiv film igång, vilken ställer tre frågor till klassen, vissa elever räcker upp handen medan andra säger svaret rakt ut. När filmen stängts av börjar alla elever tala med varandra. Efter filmen summeras innehållet av lärare och elever där läraren återigen använder varannan-metoden i den mån det går. Några elever tar ordet utan tilldelning. Därefter berättar läraren om den kommande uppgiften och ställer frågor till eleverna. Svaren antecknas på tavlan och hen använder sig av varannan-metoden. Vissa pojkar tar ordet utan tilldelning vilka läraren ignorerar. När eleverna får veta att de får välja att arbeta ensam eller i mindre grupper börjar alla samtala. Efter att läraren har tystat eleverna placerar hen ut dem och delar ut material, under detta moment börjar majoriteten av eleverna återigen att samtala. Sedan följer självständigt arbete eller grupparbete. Mot lektionens slut ombeds eleverna att plocka undan, samtliga elever samtalar med varandra. Sedan avslutas lektionen.

Elevgrupp	Elever procentuellt	Får ordet % (antal gånger)	Tar ordet % (antal gånger)	Det gemensamma talutrymmet % (antal gånger)
Antal elever: 21	100 %	100 % (33)	100 % (142)	100 % (175)
Flickor: 11	52 %	58 % (19)	24 % (34)	30 % (53)
Pojkar: 10	48 %	42 % (14)	76 % (108)	70 % (122)

Figur 2. Tabell 2. Talutrymmets fördelning.

Tabellen visar på en ganska jämn fördelning av det tilldelade ordet med en fördel på 6 % till flickorna. Tabellen visar på en ojämn fördelning av det tagna ordet med en fördel på 28 % till pojkarna.

Skola 2

Lärare 2, observation A

Efter att läraren sagt ”god morgon” till klassen går hen igenom dagens schema och ber eleverna ta fram sina arbetsböcker. Under detta moment börjar samtliga elever tala. När eleverna återigen satt sig och tystnat håller läraren en genomgång av tidigare enskilt arbete i arbetsboken. Läraren ställer frågor till klassen och eleverna tilldelas ordet genom handuppräckning, även elever som inte räcker upp handen tilldelas ordet av läraren. Ordet tycks inte fördelas utifrån en synlig strategi. De elever som tar ordet utan tilldelning avbryts av läraren. Läraren ställer en allmän fråga riktad till hela klassen där samtliga elever svarar rakt ut. Därefter går de igenom ytterligare uppgifter. Under genomgången tar flera elever, majoriteten pojkar, ordet utan tilldelning. Läraren avbryter dessa elever. Lärare fortsätter att fördela ordet utan synlig strategi, även till elever som inte räcker upp handen. När den gemensamma genomgången avslutas tar fyra pojkar talutrymme utan tilldelning. Därefter plockar eleverna undan material och alla talar. Sedan äter eleverna frukt medan läraren talar och ställer ett fåtal frågor till klassen. Ordet fördelas genom handuppräckning utan synlig strategi. Lektionen avslutas.

Elevgrupp	Elever procentuellt	Får ordet % (antal gånger)	Tar ordet % (antal gånger)	Det gemensamma talutrymmet % (antal gånger)
Antal elever: 26	100 %	100 % (100)	100 % (141)	100 % (241)
Flickor: 12	46 %	47 % (47)	29 % (41)	37 % (88)
Pojkar: 14	54 %	53 % (53)	71 % (100)	63 % (153)

Figur 3. Tabell 3. Talutrymmets fördelning.

Tabellen visar på en jämn fördelning av det tilldelade ordet med en fördel på 1 % till flickorna. Tabellen visar på en ojämn fördelning av det tagna ordet med en fördel på 17 % till pojkarna.

Lärare 2, observation B

Eleverna kommer in i klassrummet, hämtar material och sätter sig på bestämda platser. Samtliga elever talar. När eleverna satt sig inleder läraren lektionen och eleverna tystnar. Läraren presenterar lektionens ämne och innehåll, och ställer frågor till klassen. Ordet tilldelas till elever som både räcker upp handen och inte räcker upp handen, utan synlig strategi. Under detta moment tar två flickor och tre pojkar ordet utan tilldelning men avbryts av läraren. Innan det självständiga arbetet påbörjas ombeds eleverna att kontrollera vilken sida de befinner sig på i arbetsboken, under detta moment börjar majoriteten av elever att tala med varandra. Sedan följer självständigt arbete. Under det självständiga arbetet går läraren runt och stöttar elever i deras arbete, eleverna pratar lågt med varandra och några elever talar högt och tar därmed ordet i det gemensamma talutrymmet. Under detta avslutande moment samtalar alla elever med varandra. Lektionen avslutas.

Elevgrupp	Elever procentuellt	Får ordet % (antal gånger)	Tar ordet % (antal gånger)	Det gemensamma talutrymmet % (antal gånger)
Antal elever: 25	100 %	100 % (24)	100 % (58)	100 % (82)
Flickor: 13	52 %	50 % (12)	41 % (24)	44 % (36)
Pojkar: 12	48 %	50 % (12)	59 % (34)	56 % (46)

Figur 4. Tabell 4. Talutrymmets fördelning.

Tabellen visar på en jämn fördelning av det tilldelade ordet med en fördel på 2 % till pojkarna. Tabellen visar på en ojämn fördelning av det tagna ordet med en fördel på 11 % till pojkarna.

Lärare 3, observation A

När samtliga elever satt sig på mattan i klassrummet och är tysta berättar läraren vad de ska göra under lektionen. Läraren återkopplar till en tidigare lektion och ställer frågor om den, eleverna tilldelas ordet genom handuppräknings. Därefter hålls en gemensam genomgång där läraren ställer frågor till eleverna. Läraren tilldelar ordet genom att dra elevnamn ur en burk. När lärare och klassassistent försöker förklara en del av lektionsinnehållet genom dramatisering börjar majoriteten av eleverna att skratta och tala högt. Genomgången fortsätter och läraren fördelar ordet med hjälp av att fortsätta dra namn. En pojke tilldelas ordet flertal gånger och läraren tar till slut bort elevens namn ur burken. Några elever, främst pojkar, tar ordet utan tilldelning, några avbryts av läraren medan andra får prata. Därefter går läraren igenom lektionens uppgift. Hen ställer frågor till eleverna, eleverna tilldelas ordet genom handuppräknings. Även elever som inte räcker upp handen tilldelas ordet. Flera elever talar rakt ut. Vissa avbryts av lärare och klassassistent medan andra får prata. När detta moment avslutats börjar samtliga elever tala och de ombeds att sätta sig på

bestämda platser inför det självständiga arbetet. De arbetar enskilt med uppgiften och några pojkar pratar med varandra, ropar över klassrummet och tar på så vis det gemensamma talutrymmet. Lärare, klassassistent och lärarstudent går runt och stöttar samt tystar eleverna. Mot lektionens slut får eleverna välja att ta en kort rast eller att fortsätta arbeta. De flesta lämnar klassrummet medan fem elever, tre flickor och två pojkar, fortsätter att arbeta med uppgiften.

Elevgrupp	Elever procentuellt	Får ordet % (antal gånger)	Tar ordet % (antal gånger)	Det gemensamma talutrymmet % (antal gånger)
Antal elever: 26	100 %	100 % (15)	100 % (53)	100 % (68)
Flickor: 11	42 %	27 % (4)	32 % (17)	31 % (21)
Pojkar: 15	58 %	73 % (11)	68 % (36)	69 % (47)

Figur 5. Tabell 5. Talutrymmets fördelning.

Tabellen visar på en ojämn fördelning av det tilldelade ordet med en fördel på 15 % till pojkarna. Tabellen visar på en ojämn fördelning av det tagna ordet med en fördel på 10 % till pojkarna.

Lärare 3, observation B

Efter rasten återupptas det enskilda arbetet igen. Eleverna pratar när de kommer in i klassrummet efter rasten men tystas ner. Majoriteten av eleverna arbetar tyst för sig själva medan tre pojkar och en flicka talar högt till varandra genom klassrummet. Lärare, klassassistent och lärarstudent går runt och tystar samt stöttar eleverna i deras enskilda arbete. Mot slutet av lektionen ombeds samtliga elever att städa undan och sätta sig på mattan igen, under detta moment talar nästan samtliga elever. När samtliga satt sig på mattan avslutas lektionen och skoldagen med en gemensam övning där alla elever får berätta en kort sak. Under detta moment tar tre pojkar och en flicka återigen talutrymme utan att tilldelats tillträde av läraren. Efter att samtliga elever fått tala avslutas lektion.

Elevgrupp	Elever procentuellt	Får ordet % (antal gånger)	Tar ordet % (antal gånger)	Det gemensamma talutrymmet % (antal gånger)
Antal elever: 26	100 %	100 % (32)	100 % (86)	100 % (118)
Flickor: 11	42 %	41 % (13)	13 % (11)	20 % (24)
Pojkar: 15	58 %	59 % (19)	87 % (75)	80 % (94)

Figur 6. Tabell 6. Talutrymmets fördelning.

Tabellen visar på en jämn fördelning av det tilldelade ordet med en fördel på 1 % till pojkarna. Tabellen visar på en ojämn fördelning av det tagna ordet med en fördel på 29 % till pojkarna.

Skola 3

Lärare 4, observation A

Eleverna kommer in i klassrummet och läraren ber dem att sätta sig på bestämda platser. Läraren pratar med eleverna och ställer frågor. Eleverna tilldelas ordet genom handuppräckning och läraren tilldelar eleverna ordet genom varannan-metoden. Medan lärare och elever samtalar skriver läraren upp ord på tavlan vilket hen sedan ber en elev att läsa. En pojke avbryter genom att tala rakt ut men tystas av läraren. Samtalet fortsätter och läraren fördelar ordet genom handuppräckning men även till elever som inte räcker upp handen. Två pojkar räcker upp handen men avbryter momentet flertal gånger genom att tala rakt ut. Läraren ignorerar dem och ger ordet till elever som räcker upp handen under tystnad. Läraren övergår till att förklara lektionens uppgift och två flickor ställer frågor. Därefter delar läraren ut material till uppgiften, under detta moment talar majoriteten av eleverna. Därefter påbörjas det enskilda arbetet och läraren går runt och stöttar elever. Två pojkar tar under detta moment talutrymmet. Allt eftersom eleverna blir färdiga med uppgiften börjar de prata alltmer, läraren tystar eleverna och kontrollerar deras arbete. När de flesta eleverna slutfört uppgiften återgår läraren till helklassundervisning där hen ställer frågor, denna gång delar läraren ut ordet utan handuppräckning. En pojke tar ordet och läraren låter denne tala. Under detta avslutande moment samtalar en del elever, majoriteten av dessa är pojkar. Lektionen avslutas.

Elevggrupp	Elever procentuellt	Får ordet % (antal gånger)	Tar ordet % (antal gånger)	Det gemensamma talutrymmet % (antal gånger)
Antal elever: 16	100 %	100 % (25)	100 % (54)	100 % (79)
Flickor: 10	62 %	52 % (13)	10 % (5)	23 % (18)
Pojkar: 6	38 %	48 % (12)	90 % (49)	77 % (61)

Figur 7. Tabell 7. Talutrymmets fördelning.

Tabellen visar på en ojämn fördelning av det tilldelade ordet med en fördel på 10 % till pojkarna. Tabellen visar på en ojämn fördelning av det tagna ordet med en fördel på 52 % till pojkarna.

Lärare 4, observation B

Majoriteten av eleverna samtalar med varandra medan de kommer in i klassrummet. När samtliga satt sig väntar läraren in tystnad innan hen börjar med en genomgång. Genom handuppräckning delar läraren ut vilka elever som högt får läsa en gemensam uppgift, även en del elever som inte

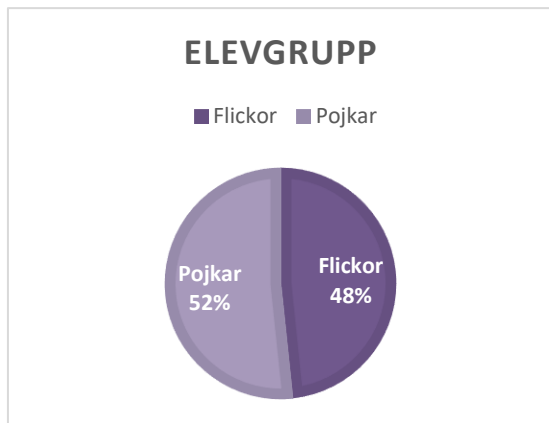
räcker upp handen tilldelas ordet. Läraren använder under detta moment varannan-metoden. Läraren ställer frågor till klassen och eleverna får svara genom handuppräknning. En flicka och en pojke avbryter detta moment genom att svara på frågan högt utan att ha tilldelats ordet. Läraren tystar dem och fortsätter helklassundervisningen. Sedan går läraren igenom lektionens uppgift och ett fåtal flickor ställer frågor. En flicka talar utan att ha blivit tilldelat ordet. Sedan följer enskilt arbete medan läraren går runt och tystar samt stöttar elever. En flicka upptäcker en felskrivelse i uppgiften vilket läraren och eleven uppmärksammar inför hela klassen. Därefter fortsätter det självständiga arbetet. Några elever tar stundtals talutrymme. Läraren delar sedan upp arbetet och de elever som inte slutfört uppgiften skickas till ett annat rum med en klassassistent. Under denna förflyttning protesterar en pojke men följer sedan med klassassistenten ut. De elever som är kvar paras ihop flicka-pojke och får diskutera uppgiften med varandra. Eleverna kommer tillbaka till klassrummet allteftersom de slutfört uppgiften och paras då ihop med en annan elev för att diskutera. Under diskussionsmomentet går läraren runt och lyssnar på eleverna samt tystar de som talar för högt. Allt eftersom att eleverna blir färdiga får de arbeta enskilt med en annan uppgift. När samtliga elever är tillbaka i klassrummet avslutas lektionen med att eleverna städar undan, majoriteten av eleverna talar då högt med varandra.

Elevgrupp	Elever procentuellt	Får ordet % (antal gånger)	Tar ordet % (antal gånger)	Det gemensamma talutrymme % (antal gånger)
Antal elever: 20	100 %	100 % (19)	100 % (21)	100 % (40)
Flickor: 12	60 %	68 % (13)	67 % (14)	67,5 % (27)
Pojkar: 8	40 %	32 % (6)	33 % (7)	32,5 % (13)

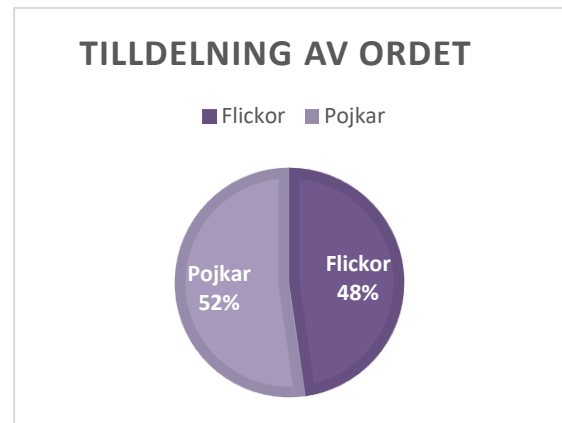
Figur 8. Tabell 8. Talutrymmets fördelning.

Tabellen visar på en ganska jämn fördelning av det tilldelade ordet med en fördel på 8 % till flickorna. Tabellen visar på en ganska jämn fördelning av det tagna ordet med en fördel på 7 % till flickorna.

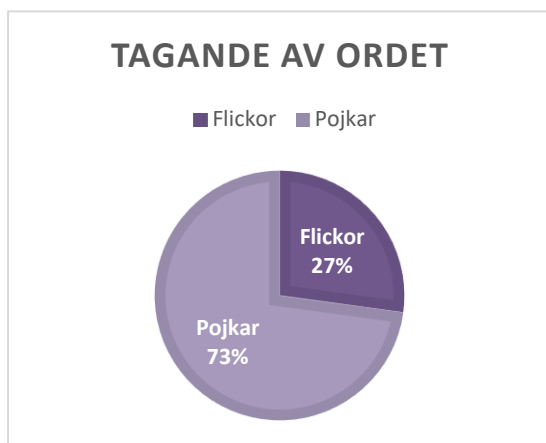
Sammanställning av samtliga tabeller

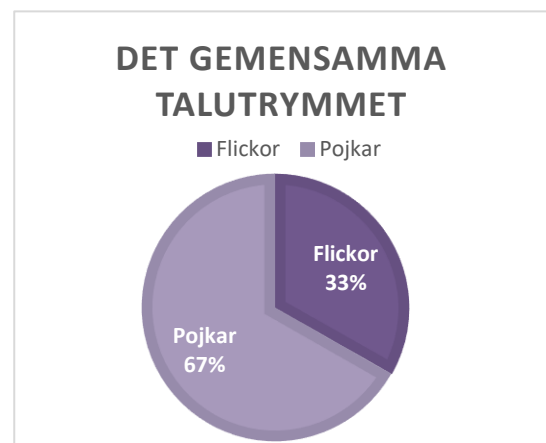
Figur 9. Diagram 1. Sammanställning av samtliga elevgrupper. Presenteras procentuellt.

Figur 10. Diagram 2. Sammanställning av resultaten av tilldelning av ordet. Presenteras procentuellt.

Figur 12. Diagram 3. Sammanställning av resultaten av tagande av ordet. Presenteras procentuellt.

Figur 11. Diagram 4. Sammanställning av samtliga resultat av det gemensamma talutrymmet. Presenteras procentuellt.

Sammanfattning av intervjuer

Lärare 1

Lärare 1 tycker att de lektioner som observerats är representativa för hur fördelningen av det tilldelade ordet i det gemensamma talutrymmet brukar vara under hans lektioner, möjligen att flickorna under observation B var mer aktiva än de brukar vara. Lärare 1 framhåller att hen upplever fördelningen av det tilldelade ordet var ganska jämn under observation B men att pojkarna fick mer talutrymme under observation A. Genom intervjuens gång visar läraren att hen har en viss förståelse av att det gemensamma talutrymmet inkluderar när elever både får och tar ordet i klassrummet. Hen verkar dock inte reflektera över hur detta kan komma att påverka det gemensamma talutrymmet.

Lärare 1 framhåller att det finns särskilda elever att ha i åtanke i analysen av observation A. Under observation A rörde det sig om en pojke som läraren upplevde att hen gav mycket talutrymme till.

Under observation B upplevde läraren att flickorna räckte upp handen oftare och då fick mer av det gemensamma talutrymmet i jämförelse med observation A. Lärare 1 menar att detta gjorde att fördelningen av det tilldelade ordet blev jämnare mellan flickor och pojkar.

För att tilldela det gemensamma talutrymmet beskriver lärare 1 att hen använder sig av en metod kallad "varannan-metoden", där hen vid handuppräkningsstillfällen ger varannan flicka och varannan pojke tillträde till det gemensamma talutrymmet. Läraren framhåller även att hen använder sig av denna metod i den utsträckning det är möjligt då det under vissa lektioner eller i vissa grupper kan vara majoritet pojkar eller flickor bland de aktiva eleverna. Hen tycker att denna metod fungerar väl då fördelningen av ordet i det gemensamma talutrymmet blir jämn genom att ta varannan flicka och varannan pojke. Om det skulle uppstå en alltför sned fördelning av talutrymmet säger lärare 1 att hen skulle ge ordet även till elever som inte räcker upp handen.

Lärare 2

Lärare 2 anser att samtliga lektioner som observerats är representativa för hur fördelningen av det tilldelade ordet brukar vara under hans lektioner, dock poängterar hen att eleverna under observation A fick ovanligt mycket talutrymme till följd av lektionsupplägget.

Lärare 2 framhåller att det finns särskilda elever med olika behov i klassen som kan komma att påverka hans fördelning i det gemensamma talutrymmet. Dessa elever är främst pojkar och lärare 2 beskriver att han ger dem ordet för att uppmärksamma dem, vilket kan resultera i att de får ordet oftare.

Under båda observationerna upplever lärare 2 att han fördelar ordet ganska jämnt, dock att pojkarna kanske tilldelades ordet lite mer än flickorna. Han upplever även att det är fler pojkar i klassrummet under båda observationstillfällena.

Lärare 2 berättar att han försöker fördela talet i det gemensamma talutrymmet så mycket som möjligt och försöker då vara medveten om att tilldela ordet jämnt mellan flickor och pojkar. Lärare 2 berättar att han inte använder någon särskild strategi, utan kan ta flera pojkar eller flickor i rad. Han ger även ordet till de elever som inte räcker upp handen för att motverka en snedfördelning av talutrymmet mellan könen, samt för att lyfta tystare individer.

När den som intervjuar vid två tillfällen nämner elever som tar ordet i klassrummet kommenterar lärare 2 inte ordvalet "tar", utan hänvisar återigen till hans egen fördelning av talet i det gemensamma talutrymmet vilket i denna studie markeras som att eleverna får ordet och därmed får tillträde till det gemensamma talutrymmet. Således kan vi inte dra slutsatsen att lärare 2 är medveten om att det gemensamma talutrymmet även utgörs av de tal eleverna själva tar utan tilldelning.

Lärare 3

Lärare 3 anser att lektionerna som observerats är representativa för hur fördelningen av det tilldelade ordet i det gemensamma talutrymmet brukar se ut, men poängterar att en lektion med andra moment hade visat en större tydlighet i fördelningen av ordet.

Lärare 3 berättar att det finns nio pojkar och två flickor med särskilda behov och förutsättningar i klassen som kan komma att påverka lärarens fördelning i det gemensamma talutrymmet. Särskilt pojkarna i klassen talar väldigt mycket och specifikt tre pojkar tar mycket talutrymme, utöver detta resonerar han inte kring hur det gemensamma talutrymmet inkluderar både när eleverna får och tar ordet. Därav kan vi inte dra slutsatsen att lärare 3 är medveten om att det gemensamma talutrymmet även utgörs av de tal eleverna själva tar utan tilldelning.

För att fördela ordet i klassrummet använder lärare 3 sig av flera metoder. Ibland fördelar hen ordet genom handuppräckning, även då till elever som inte räcker upp handen. Oftast använder lärare 3 sig av en metod där hen drar elevernas namn ur en burk. Denna metod säger lärare 3 bidra till att det endast inte är pojkar, flickor, svaga eller starka elever som tilldelas ordet. Lärare 3 framhåller att hen även säger andra namn än de namn som dragits för att inte samma elev ska få ordet fler gånger än andra. Lärare 3 poängterar flertal gånger under intervjun att hen inte fördelar ordet utifrån ett genustänk utan ser samtliga elever som individer. Klassrumsassistenten instämmer och påpekar att samtliga elever oftast är aktiva och att läraren och assistenten då inte behöver vara medvetna om hur ordet fördelas mellan pojkar och flickor, eftersom de försöker att lyfta samtliga individer. Under intervjun framkom det även att varken läraren eller klassrumsassistenten var medvetna om antal flickor respektive pojkar som går i klassen. De förklarar att de aldrig har funderat över hur många flickor och pojkar som finns i klassen då de endast ser till eleverna som individer.

Lärare 4

Lärare 4 anser att de lektioner som observerats är representativa för hur fördelningen av det gemensamma talutrymmet brukar vara. Lärare 4 framhåller att det finns en flicka under observation B som vanligtvis tar mycket talutrymme om inte läraren ger henne ordet, men lärare 4 tror inte att detta påverkar resultaten från observationen. Lärare 4 visar sig vara medveten om att det gemensamma talutrymmet innefattar både när eleverna får och tar ordet.

Lärare 4 beskriver en osäkerhet kring talutrymmets fördelning men kan tänka sig att flickorna under observation A fick ordet fler gånger än pojkarna eftersom majoriteten av eleverna är flickor. Lärare 4 upplever att tilldelningen av ordet i det gemensamma talutrymmet är mer jämt fördelat under observation B. Generellt upplever lärare 4 att pojkarna både tar och får mer av det gemensamma talutrymmet, samt att det är fler pojkar som man måste anpassa för gällande talutrymmet medan flickor i större utsträckning kan vänta längre vid handuppräckningssituationer.

Lärare 4 använder sig oftast av handuppräckning men ger även ordet till elever som inte räcker upp handen. Lärare 4 förklarar att hen inte reflekterar särskilt mycket kring hur ordet fördelas ur ett genusperspektiv utan att hen ser elever som individer och fördelar ordet utifrån det. Under observation A var elevgruppen blandad från två klasser och lärare 4 säger sig då fokusera mer på att lyfta individer från varje klass. Hen framhåller att det finns elever som inte kan vänta med att få ordet av olika anledningar och då behöver tilldelas ordet på en gång när de visar sig aktiva. Under

intervjun poängterar lärare 4 ett flertal gånger att hen arbetar med att samtliga elever ska få ordet och lyftas, och att ett individtänk kommer före ett genustänk.

Analys

Hur ser fördelningen ut i det gemensamma talutrymmet i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?

Resultaten i denna studie visar att fördelningen av det gemensamma talutrymmet domineras av pojkar i samtliga elevgrupper förutom i en elevgrupp där flickor dominerar. Således stämmer majoriteten av resultatet där pojkar dominerar det gemensamma talutrymmet överens med tidigare forskning av både Einarsson, J och Hultman, och av Einarsson, C¹¹⁶. Den observation där flickor dominerar det gemensamma talutrymmet beror främst på en individ vilken noterades både under observationen samt av läraren själv under den efterföljande intervjun. Att pojkar i huvudsak dominerar det gemensamma talutrymmet utifrån denna studie beror på att de tar övervägande större talutrymme under observationerna. Samtliga lärare reflekterade under intervjuerna kring att det finns elever som tar talutrymmet, men endast en lärare reflekterade över hens egna förhållningssätt till detta och att detta inkluderas i det gemensamma talutrymmet. Samtliga var medvetna om deras egen fördelning av tal i det gemensamma talutrymmet. Observationerna visade på jämn, ganska jämn och ojämn fördelning av det tilldelade ordet mellan flickor och pojkar med fördel åt både flickor och pojkar. Utifrån vad observationerna visade gällande det tilldelade ordet i det gemensamma talutrymmet i klassrummet kan slutsatsen dras att talet är ganska jämnt fördelat mellan flickor och pojkar. I enlighet med vad tidigare forskning¹¹⁷ visat så kan ett individualiserat tänk bidra till större ojämlikhet i klassrummet än vad lärarna verkar vara medvetna om. Två av lärarna i intervjun poängterade flertal gånger att de såg eleverna som individer. Särskilt en av dessa lärare framhöll att hen inte ser elevgruppen som två grupper baserade på kön utan endast som individer. Klassassistenten till denna lärare framhävde även under intervjun att de inte behöver fokusera på fördelningen av ordet mellan flickor och pojkar för att de ser alla som individer och att samtliga elever är aktiva. Det framkom även under denna intervju att varken läraren eller klassassistenten var medveten om hur många flickor respektive pojkar som går i klassen. Dock visar observationerna ifrån denna lärares lektioner att detta förhållningssätt inte håller utifrån ett genusperspektiv då det ledde till att pojkarna dominerade talutrymmet utifrån både det egna tagandet av ordet men även vid tilldelning av talet.

¹¹⁶ Einarsson och Hultman 2001, 84; Einarsson 2003, 12, 70

¹¹⁷ SOU 2009:64, 154-155

Hur ser fördelningen av det tilldelade ordet ut i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?

Observationerna visar på en liten skillnad i fördelningen av det tilldelade ordet mellan flickor och pojkar. Resultaten från två observationer visar att talet tilldelas ojämnt med stor fördel på 10 och 15 % till pojkarna. Resultaten från tre observationer visar att talet tilldelas ganska jämnt men då med fördel på 5, 6 och 8 % till flickorna. Tre av observationerna visar på en jämn tilldelning av talet mellan flickor och pojkar, då skillnaden i fördelningen mellan könen endast låg på 1 och 2 %. Flertalet lärare var medvetna om hur ofta de tilldelade ordet till flickor och pojkar och försökte då fördela ordet lika många antal gånger till de båda könen för att säkerställa en jämn fördelning. För att det ska bli en jämn fördelning av det tilldelade ordet bör lärarna även ha i åtanke hur många flickor och pojkar elevgruppen består av, vilket inte framgick under observationerna men framhölls av lärare 1 och lärare 4 under intervjuerna. En jämnare fördelning av det tilldelade ordet i klassrummet kan enligt Einarsson, C bero på att tidigare forskningsresultat av bland annat Einarsson, J och Hultman bidragit till att göra lärarna mer medvetna om hur de fördelar ordet i det gemensamma talutrymmet¹¹⁸.

Hur ser fördelningen av det tagna ordet ut i klassrummet utifrån ett genusperspektiv?

Utifrån de parametrar denna studie förhållit sig till visar inget resultat från observationerna på en jämn fördelning av det tagna ordet. Resultatet på sex observationer visar på ett ojämnt resultat med fördel till pojkar, med 10, 11, 17, 28, 29 och 52 % skillnad. Endast två observationer visar på en ganska jämn fördelning av det tagna ordet mellan flickor och pojkar. En med fördel till pojkar med 5 % skillnad och en med fördel till flickor med 7 %. Endast en av åtta observationer visar således på fördel till flickor utifrån detta perspektiv, det vill säga att elever tar ordet i klassrummet utan tilldelning av lärare. Endast en lärare visade på en medvetenhet kring att det gemensamma talutrymmet utgörs av att både få och att ta ordet i klassrummet. Ytterligare en lärare visade på en viss medvetenhet kring att det gemensamma talutrymmet inkluderar både att få samt att ta ordet men reflekterande inte vidare kring detta. Utifrån resultatet från intervjuerna är det svårt att dra slutsatsen om de övriga lärarna är medvetna om detta.

¹¹⁸ Einarsson 2003, 69-70

Hur upplever läraren att det gemensamma talutrymmet är fördelat mellan flickor och pojkar?

En lärare upplever att hens egen fördelning av det gemensamma talutrymmet är jämnt då hen säkerställer detta genom att använda varannan-metoden, dock framhåller hen att talutrymmet med denna metod kan komma att påverkas av antal aktiva pojkar och flickor i elevgruppen. En annan lärare upplever att hens egen fördelning i det gemensamma talutrymmet är ganska jämnt, dock att pojkarna var mer aktiva, denna lärare tilldelar även ordet till tysta elever och de som inte räcker upp handen. En lärare är osäker på hur hen fördelar ordet men upplever att pojkar generellt dominerar det gemensamma talutrymmet och både får och tar mer talutrymme, dock försöker hen vara medveten om att samtliga elever ska få tala och lyftas. Det framgår inte hur en av lärarna upplever talutrymmets fördelning mellan könen då hen ser alla elever som individer och inte grupperar dem utifrån kön. Samtliga lärare som deltog i studien verkade vara ytterst medvetna om att det ska vara en jämn fördelning av det tilldelade ordet i det gemensamma talutrymmet. Flera av lärarna verkade dock osäkra över deras egna förhållningssätt och framhöll själva att de inte kontinuerligt reflekterar över detta.

Majoriteten av lärarna beskriver att de anpassar talutrymmet utifrån elevers särskilda behov och förutsättningar. Samtliga lärare poängterar att det är pojkar som är dominerande i klassrummet och att anpassningar görs för dem, endast en lärare beskriver att hen behöver göra anpassningar utifrån en flickas behov. En lärare framhåller även att flickor i högre utsträckning kan vänta längre på att ges tillträde till det gemensamma talutrymmet. Lärarnas resonemang och agerande stämmer därav överens med statens rapport från 2009 som menar att flickor tenderar att vara mer ordningsamma och att pojkar får mer uppmärksamhet av lärare¹¹⁹.

Utifrån studiens syfte att undersöka det gemensamma talutrymmets fördelning i några klassrum i årskurs 1 så finner vi att våra resultat stämmer överens med tidigare forskning av Einarsson, C, och Einarsson, J och Hultman som påvisar att pojkar dominerar det gemensamma talutrymmet¹²⁰. Det talutrymmet som läraren tilldelar eleverna stämmer inte överens med tidigare forskning då vårt ytterst begränsade urval visar på en jämnare fördelning mellan könen. I enlighet med tidigare forskning av Einarsson, J och Hultman¹²¹ som visar att pojkar upptar två tredjedelar av det

¹¹⁹ SOU 2009:64, 13, 28

¹²⁰ Einarsson 2003, 12, 70; Einarsson och Hultman 2001, 84

¹²¹ Einarsson och Hultman 2001, 84

gemensamma talutrymmet påvisar majoriteten av resultaten från denna studie att pojkar upptar två tredjedelar av det gemensamma talutrymmet gällande tagandet av ordet. Även vid en sammanställning av samtliga resultat gällande när eleverna tilldelas och tar talutrymme visar fördelningen på att pojkar upptar två tredjedelar av talutrymmet. Majoriteten av lärarna säger sig uppleva att deras fördelning av det tilldelade ordet är jämnt mellan könen, men endast en lärare reflekterar över att eleverna själva tar ordet och att det påverkar fördelningen av det gemensamma talutrymmet.

Diskussion

Under observationerna har två olika perspektiv på lärande framkommit, behaviorismen och det sociokulturella perspektivet. Det sociokulturella perspektivet har präglat de observerade lektionerna och klassrummen då samtliga observationer har visat ett kommunikativt klassrum. Observationerna har visat att tal används som en väsentlig del i undervisningen och utifrån det sociokulturella perspektivet handlar lärande om ett samspel mellan olika personer som innehar olika kunskaper¹²². Även ett behavioristiskt förhållningssätt har kunnat noteras under observationer och intervjuer. Detta förhållningssätt har uppmärksammats i hur lärarna ser elever som individer och under vissa situationer där läraren förhåller sig till elever som tagit ordet i det gemensamma talutrymmet. Lärarna har till synes försökt att förstärka och släcka olika beteenden hos elever vid exempelvis handuppräkningsstillfällena. Detta genom att ignorera elever som tar ordet och istället ge ordet till de elever som är tysta och räcker upp handen. Under samtliga intervjuer har det framkommit att lärarna har ett individualiserat synsätt, vilket behaviorismen präglas av¹²³. Två av lärarna framhåller flera gånger under intervjuerna att de försöker se till eleverna som individer och inte utifrån deras kön, vilket kan tyda på ett behavioristiskt förhållningssätt. En av lärarna framhåller att det är av vikt att lyfta samtliga elever och tänka utifrån individen, och inte utifrån kön. Den andra läraren säger sig se eleverna enbart som individer och under intervjun framkom det även att hen inte var medveten om antal flickor och pojkar i elevgruppen. Samtliga lärare har uppvisat olika strategier för att hantera elever som tar ordet, exempelvis genom att lyfta vissa som vanligtvis inte vågar tala, samt ignorera eller avbryta de som tar talutrymme ofta. Dessa strategier kan utifrån ett behavioristiskt synsätt vara ett sätt för lärarna att förstärka eller släcka ett beteende hos eleven¹²⁴. Strategierna verkar appliceras olika beroende på individen och utan till synes medvetenhet om ett genusperspektiv.

Utifrån ett genusperspektiv så är det av stor vikt att läraren bemöter och behandlar alla elever på samma villkor och inte gör skillnader baserade på elevernas kön¹²⁵. Då talet är en väsentlig del i undervisningen¹²⁶ så bör samtliga elever lyftas och få tillträde till det gemensamma talutrymmet. Resultaten visar på att fördelningen av det tilldelade ordet är ganska jämnt mellan flickor och pojkar

¹²² Säljö 2014, 307

¹²³ Säljö 2014, 262

¹²⁴ Säljö 2014, 260

¹²⁵ Franzén, Sjölander och Borgström 2009, 17

¹²⁶ Einarsson 2003, 10

men att pojkar fortfarande dominerar talutrymmet gällande att ta ordet utan tilldelning. Det kan vara ett resultat av samhällets normer och strukturer som fortfarande medvetet eller omedvetet präglar lärare och undervisning¹²⁷. Detta visar att de Beauvoirs citat ”man föds inte till kvinna, man blir det”¹²⁸ är giltigt än idag, samt att ett socialt kön fortfarande skapas och införlivas i olika verksamheter i samhället, som skolan. Det är viktigt att en ansträngning görs ifrån lärare för att bryta dessa normer och strukturer och på så vis kunna uppnå en jämställdhet i talutrymmet och i skolan¹²⁹. I studien framkommer det att lärarna inte kontinuerligt reflekterar över jämställdhet i klassrummet, vilket kan leda till att lärarna införlivar samhällets könsstrukturer. Sju av åtta observationer visar att pojkar tar övervägande del av talutrymmet, vilket kan tyda på att lärarna i denna studie förhåller sig olika till elever baserat på kön och att en form av könsstruktur återfinns i dagens klassrum, det vill säga att mannen är överlägsen kvinnan¹³⁰. Vygotskij menar att människor uttrycker sig och organiserar omvärlden genom språk och kommunikation¹³¹. Om lärarna, vilket resultatet påvisar, har olika förhållningssätt till flickor respektive pojkar så kan detta förhållningssätt, där mannen har en dominerande roll i samhället, föras vidare till eleverna. Detta kan i sin tur leda till att samhällets normer befästs ytterligare hos eleverna och att könsstrukturerna lever vidare. I enlighet med tidigare forskning¹³² visar denna studie även på att lärarna upplever att flickor är mer ordningsamma och att pojkar ges mer utrymme, vilket kan vara en förklaring till att pojkarna dominerar det gemensamma talutrymmet i denna studie.

I denna studie som har genomförts i årskurs 1 visar resultaten på att pojkar dominerar det gemensamma talutrymmet. Tidigare forskning har visat på att detta handlar om olika former av makt och att barn i tidig ålder får en medvetenhet om att flickor och pojkar har olika villkor i samhället¹³³. Även de Beauvoir framhåller att ju äldre barnet blir så befästs den manliga dominansen alltmer¹³⁴. I denna studie återfinns vi denna struktur trots lärarnas försök till ett jämställt klassrum. Under intervjuerna framkommer det inte om lärarna reflekterar över hur samhällets normer påverkar dem i rollen som lärare, detta kan leda till att en obalans mellan könen återfinns i det gemensamma talutrymmet vilket studiens resultat påvisar. I intervjuerna framkommer det att

¹²⁷ Hedlin 2006, 19

¹²⁸ de Beauvoir 1949/2002, 325

¹²⁹ Hedlin 2006, 19

¹³⁰ de Beauvoir 1949/2002, 26

¹³¹ Säljö 2014, 301

¹³² SOU 2009:64, 28

¹³³ Hedlin 2006, 19

¹³⁴ de Beauvoir 1949/2002, 343

lärarna anser sig ha en jämn fördelning av det tilldelade ordet, vilket även tabellerna i resultatet visar. Dock framkommer det inte i lärarnas reflektion om de tar hänsyn till antal flickor respektive pojkar som finns i klassen, vilket då kan leda till att fördelningen av det tilldelade ordet blir ojämnt mellan könen. Jämställdhet utifrån den kvalitativa dimensionen menar att flickor och pojkar ska ha samma möjligheter i samhället och således i skolan¹³⁵. Detta innefattar även det gemensamma talutrymmet.

Utifrån resultaten i denna studie kan vi endast dra slutsatsen att hälften av lärarna är medvetna om att det gemensamma talutrymmet inkluderar både när elever får och tar ordet. I resultaten visar det sig att lärarna är medvetna om deras egen fördelning av ordet och strävar mot att uppnå en jämställdhet i klassrummet gällande detta. Dock visar resultaten att pojkar dominerar det tagna ordet. Kan studiens resultat, synnerligen tagandet av ordet, vara till följd av en eventuell omedvetenhet om att detta inkluderas i det gemensamma talutrymmet, eller beror det på enskilda elevers förutsättningar och behov, eller är det en konsekvens av samhällets könsstrukturer och normers medvetna eller omedvetna påverkan på lärarna?

¹³⁵ Franzén, Sjölander och Borgström 2009, 17; Hedlin 2006, 12

Konklusion

Tal är endast en form av kommunikation vilken lärare använder sig av när de kommunicerar med elever i klassrummet. Denna studie har endast undersökt det gemensamma talutrymmet och inte hur resterande kommunikation används och fördelas mellan pojkar och flickor. Således kan inga slutsatser dras huruvida maktstrukturer påverkar den övriga kommunikationen, exempelvis kroppsspråk, mellan lärare och elever.

Resultaten i studien visar att lärarna är medvetna om att fördelningen av det tilldelade ordet ska vara jämnt fördelat mellan könen, dock framhåller två lärare att de ser elever mer som individer och inte kategoriserar dem utifrån kön. I enlighet med tidigare forskning visar denna studie att ett alltför individriktat förhållningssätt av läraren inte leder till ett mer jämställt klassrum, utan kan leda till en större snedfördelning mellan könen i det gemensamma talutrymmet. Lärarnas medvetenhet kring sin egen fördelning syns i resultaten från observationerna där majoriteten av dessa visar på en jämn fördelning av det tilldelade ordet. Ytterligare en viktig aspekt att ha i åtanke under fördelning av ordet är hur många flickor respektive pojkar elevgruppen består av. Studiens resultat visar även att pojkar dominerar tagandet av ordet i klassrummet till den utsträckningen att pojkar upptar två tredjedelar av det gemensamma talutrymmet vid en sammanställning av alla observationer. Då urvalet i denna studie är begränsat så bör man som läsare ha i åtanke att diskussioner och resultat inte går att generalisera. Dock är det anmärkningsvärt att resultaten från lärare, klasser och skolor från olika geografiska områden stämmer så pass väl överens med varandra och tidigare forskning. Detta kan vara ett resultat av att lärarna kan vara omedvetna om att det gemensamma talutrymmet inkluderar även tagande av ordet, å andra sidan kan det vara ett resultat av enskilda elever, eller så kan det vara ett tecken på att samhällets könsstrukturer lever vidare i klassrummet. Studiens resultat kan även vara en kombination av ovanstående resonemang. Oavsett kvarstår faktum att pojkar till följd av detta fortfarande dominerar det gemensamma talutrymmet.

Vidare forskning

Under studiens gång har det uppkommit fler resultat än vad studiens syfte och frågeställning behandlar, bland annat att talutrymmet kan komma att påverkas av olika klassrumsplaceringar. Det har även framkommit att samtliga lärare visar på ett alltmer individualiserat synsätt och att vissa lärares undervisning starkt präglas av detta. En mer omfattande studie skulle kunna belysa detta och hur det påverkar det gemensamma talutrymmet ur ett genusperspektiv. Utöver denna vidare

forskning vore det även av intresse att belysa hur elever i dagens skola upplever talutrymmets fördelning utifrån ett genusperspektiv, samt hur talutrymmets fördelning kan komma att påverka elevers kunskapsutveckling. En jämförelse mellan elevers upplevelser och lärares uppfattningar av fördelningen av det gemensamma talutrymmet skulle kunna vara ytterligare en intressant inriktning för vidare forskning.

Referenslista

Tryckta källor

Beauvoir, Simone de, Inczèdy-Gombos, Adam och Moberg, Åsa. *Le Deuxième Sexe [Det Andra Könet]*. Stockholm: Norstedt, 2002.

Einarsson, Charlotta. Lärares Och Elevers Interaktion i Klassrummet: Betydelsen Av Kön, Ålder, Ämne Och Klasstorlek Samt Lärares Uppfattningar Om Interaktionen. vol. 92/2003.

Einarsson, Jan och Hultman, Tor G. *Godmorgon Pojkar Och Flickor: Om Språk Och Kön i Skolan*. 1. uppl. edn. Malmö: LiberFörlag, 2001.

n

Eliasson, Nina, Sørensen, Helene, Karlsson, Karl Göran, et al. Teacher-Student Interaction in Contemporary Science Classrooms: Is Participation Still a Question of Gender?. *International Journal of Science Education*, vol. 38/no. 10 (2016) pp 1655-1672.

Franzén, Christina, Sjölander, Sabina, Borgström, Jack. *Jämställdhet: Människovärde Och Mänskliga Rättigheter*. 3., [rev.] utg. edn. Uppsala: Stiftelsen Näringslivets ledarskapsakademi, 2009.

Gulbrandsen, Jorun och Andersson, Sten. *Är Skolan Till För Karin Eller Erik?* Lund: Studentlitteratur, 1994.

Hedlin, Maria. *Jämställdhet, En Del Av Skolans Värdegrund*. 1. uppl. edn. Stockholm: Liber, 2006.

Heikkilä, Mia. *Lärande Och Jämställdhet i Förskola Och Skola*. 1. uppl. edn. Stockholm: Liber, 2015.

Larsen, Ann Kristin, Kärnekull, Bo och Kärnekull, Ethel. *Metod Helt Enkelt: En Introduktion Till Samhällsvetenskaplig Metod*. 1. uppl. edn. Malmö: Gleerup, 2009.

Larsson, Esbjörn och Westberg, Johannes. *Utbildningshistoria: En Introduktion*. 2. uppl. edn. Lund: Studentlitteratur, 2015.

Sverige. Skolverket. *Arbete Mot Diskriminering Och Kränkande Behandling*. Stockholm: Skolverket, 2012.

Sverige. Skolverket. *Läroplan För Grundskolan, Förskoleklassen Och Fritidshemmet 2011: Reviderad 2016*. 3., kompletterade uppl. edn. Stockholm: Skolverket, 2016.

Svaleryd, Kajsa. *Genuspedagogik: En Tanke- Och Handlingsbok För Arbete Med Barn Och Unga*. 1. uppl. edn. Stockholm: Liber, 2003.

Säljö i Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger och Liberg, Caroline. *Lärande, Skola, Bildning: Grundbok För Lärare*. 3., [rev. och uppdaterade] utg. edn. Stockholm: Natur & kultur, 2014.

Säljö, Roger. *Lärande Och Kulturella Redskap: Om Lärprocesser Och Det Kollektiva Minnet*. 3. uppl. edn. Lund: Studentlitteratur, 2013.

Trost, Jan. *Kvalitativa Intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. edn. Lund: Studentlitteratur, 2012.

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska Principer Inom Humanistisk-Samhällsvetenskaplig Forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2002.

Elektroniska källor

Genusperspektiv. *Nationalencyklopedin*. 2017.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/genusperspektiv> (Hämtad 2017-05-08)

Globalis. *Jämställdhet – Index För Skeyfördelning Mellan Könen*. 2015.
<http://www.globalis.se/Statistik/GII-jaemstaellldhet> (Hämtad 2017-05-15)

Höst, Gunnar. Skolverket. *Pojkar Tar Fortfarande Mer Plats Än Flickor i Klassrummet*. 2016.
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/no-amnen/undervisning/pojkar-tar-fortfarande-mer-plats-an-flickor-i-klassrummet-1.252624>
(Hämtad 2017-05-15)

Kommunikation. *Nationalencyklopedin*. 2017.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kommunikation> (Hämtad 2017-06-15)

Skolverket. Siris. *Grundskolan – Elevstatistik Läsåret 2016/17*. 2017.
http://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gr_elever&p_ar=2016&p_lan_kod=03&p_kommunkod=0380&p_skolkod&p_hmantyp=00&p_hmankod&p_flik=G (Hämtad 2017-04-10)

Staten Offentliga Utredning. SOU 2009:64. 2009. *Flickor och pojkar i skolan- hur jämställt är det?*. 2009.
<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2009/07/sou-200964/> (Hämtad 2017-05-08)

Tv4. Kalla Fakta. *Dold Kamera Avslöjar Könsuppdelning: Här Tvingas Flickorna Sitta Längst Bak i Skolbussen*. 2017. <http://www.tv4.se/nyheterna/klipp/dold-kamera-avsl%C3%B6jark%C3%B6nsuppdelningen-h%C3%A4r-tvingas-flickorna-sitta-l%C3%A4ngst-bak-i-skolbussen-3884043> (Hämtad 2017-05-15)

Bilagor

Bilaga 1. Informationsbrev

Till ansvarig lärare

Information om en studie om klassrummets talutrymme

Vi är lärarstudenter som går sjätte terminen på lärarprogrammet och har påbörjat självständigt arbetet 1 vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala universitet.

Vi kommer att undersöka hur talutrymmet fördelas i klassrummet mellan pojkar och flickor. Vi kommer även att intervjua berörd lärare utifrån resultaten och diskutera vilka förhållningssätt och strategier läraren använder sig av.

Deltagandet i studien innebär att vi kommer att följa din klass under två lektioner i skolan. Vi kommer att samla in data genom att observera elevernas talutrymme under två lektioner utan att medverka på annat sätt och utan att påverka barnets vanliga aktiviteter.

Vi kommer att finnas i klassen under april månad. Materialet kommer att hanteras och förvaras på sådant sätt att ingen obehörig kan ta del av den, samt avskilt från personuppgifter. I redovisningar av studien (publikationer, seminarier och konferenser) kommer alla personuppgifter vara borttagna. Materialet kommer inte att användas för annat än forskning och presentationer av studiens resultat.

Är du positiv till att din klass deltar i denna studie? Prata med dina elever om detta och fråga om de är villiga att delta. Om du/ni går med på att du och eleverna deltar i studien mailar du någon av oss med ett godkännande och skriver under blanketten och lämnar denna till oss vid observationstillfället. Om du har ytterligare frågor angående studien går det bra att kontakta oss eller vår handledare (se nedan för kontaktuppgifter).

Deltagandet i studien är frivilligt. Deltagandet kan avbrytas när som helst, även efter att datainsamlingen är genomförd. Ingen ekonomisk ersättning utgår.

Studiens handledare: Matts Dahlkvist, Universitetsadjunkt vid institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala universitet.

tel. 018-4712471, e-post: matts.dahlkvist@edu.uu.se

Uppsala 30 mars 2017

Sofie Ahlén sofiejohannaahlen@gmail.com

Sofia Stenmark sofia.stenmark1@gmail.com

Bilaga 2. Teman under intervjuerna

Lärarens ålder och antal år denna arbetat som lärare.

Lärarens upplevelse av de observerade lektionerna gällande fördelningen av det gemensamma talutrymmet utifrån ett genusperspektiv.

Eventuella individer i de observerade elevgrupperna med behov och/eller andra förutsättningar vilka möjligen får och/eller tar ordet mer och på så vis behövs ha i åtanke under analys av insamlad data.

Metoder läraren använder för att fördela ordet i klassrummet.

Lärarens uppfattning av sin egen fördelning av det talade ordet.

Lärarens tidigare upplevelser och erfarenheter kring fördelningen av det gemensamma talutrymmet utifrån ett genusperspektiv.

Reflektioner kring genus, samt specifikt om fördelningen av det gemensamma talutrymmet.

Övriga reflektioner.